

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Pravidla ve třídách mateřských škol

Vypracoval: Ing. Šárka Motyčáková

Vedoucí práce: PaedDr. Alena Váchová

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 20. 3. 2018

Ing. Šárka Motyčáková

Poděkování

Děkuji tímto vedoucí své bakalářské práce PaedDr. Aleně Váchové za vstřícnost, cenné rady, podnětné připomínky a odborné vedení při zpracování této bakalářské práce.

Děkuji též těm, kteří věnovali čas rozhovorům a dotazníkům.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala mé rodině, především však mému manželovi za pochopení, trpělivost, péči a podporu, kterou mi poskytoval v průběhu celého studia.

Abstrakt

Bakalářská práce zkoumá problematiku systému pravidel v mateřských školách. Teoretická část se zabývá problematikou výchovy a morálního vývoje dítěte, popisuje výchovné styly a prostředky, které vedou ke zvnitřňování norem u dětí. Dále je zmíněna role mateřské školy v souvislosti s hranicemi. V neposlední řadě se zabývá tím, jak správně nastavit pravidla, uvádí postupy jejich tvorby a sledování funkčnosti v životě mateřské školy. V praktické části jsou vyhodnoceny výsledky výzkumného šetření, které bylo realizováno formou dotazníků a rozhovorů. Získaná data vypovídají o pravidlech v mateřských školách, o jejich stanovování, dodržování a o osobní zkušenosti a postoji pedagogů.

Klíčová slova: výchova, výchovné styly, prostředky výchovy, proces zvnitřňování, pravidla v mateřské škole, tvorba pravidel, aplikace pravidel v mateřské škole

Abstract

The bachelor degree thesis analyses the system of rules in kindergartens. Its theoretical part deals with the education and moral development of child, describes the educational styles and resources, which allow children to interiorize rules. It also refers to a role of kindergartens with regard to the borders. Last but not least, it deals with the question, how to set up rules correctly, it describes rule-making procedures and monitoring its functionality in kindergartens. The practical part of this thesis evaluates the results of the research that has been realized through questionnaires and interviews. The data obtained reflects the rules applied in kindergartens, rule-making procedure, compliance with the rules as well as personal experience of pedagogues.

Key words: education, educational styles, resources of education, interiorizing process, rules in a kindergarten, rule-making process, application of rules in a kindergarten

Obsah

ÚVOD	8
1 VÝCHOVA.....	9
1.1 Definice výchovy	9
1.2 Morální vývoj dítěte	9
1.3 Styly výchovy	11
1.4 Výchovné prostředky.....	14
1.4.1 Odměny	14
1.4.2 Tresty.....	16
1.4.3 Přirozené důsledky	17
1.4.4 Ostatní.....	19
1.5 Charakteristika současné mateřské školy a výchovy v ní	19
2 PRAVIDLA.....	21
2.1 Problematika stanovení hranic	21
2.2 Interiorizace norem.....	23
2.3 Vytváření pravidel v mateřské škole	24
2.4 Jak prezentovat a podpořit funkčnost pravidel	26
3 CÍLE A METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	29
3.1 Cíle výzkumného šetření	29
3.2 Metody výzkumného šetření	29
3.3 Charakteristika výzkumného prostředí	30
3.3.1 Dotazník.....	30
3.3.2 Rozhovory.....	32

4 VÝSLEDKY.....	33
4.1 Dotazníkové šetření.....	33
4.2 Rozhovor	46
5 DISKUZE	49
ZÁVĚR	55
Použitá literatura.....	57
Seznam příloh.....	59
Přílohy	60

ÚVOD

Pravidla jsou všude, prolínají se celým naším životem, obklopují nás na každém kroku. Celá naše společnost žije v nějakém systému pravidel a řádu. Ve společenství lidí můžeme pozorovat různorodé osobnosti. Někteří životem proplouvají, jak se jim zlíbí, jiní se striktně drží pravidel. Každý má zvnitřnělé hodnoty a normy odlišně stanovené, pro každého je prioritou a důležité něco jiného. Nicméně, pravdou je, že i na pustém ostrově je třeba dodržovat určitá pravidla, abyste přežili.

Již od prvního ročníku jsem věděla, že chci psát bakalářskou práci o pravidlech, i když se to může zdát jako nezajímavé téma. Na svých praxích jsem se setkala se třídou, kde pravidla byla nastolena, děti je měly neustále na očích a já jsem byla ohromena tím, jak děti samy upozorňují druhé a debatují nad obrázky pravidel. V této třídě byl systém pravidel dětmi pochopen. Pak jsem ovšem byla ve třídě, kde vládl neskutečný chaos a zmatek. Když jsem se paní učitelky zeptala, zda mají stanovena nějaká pravidla, jelikož o tom chci psát svou práci, odpověděla, že děti jsou tak roztěkané, že jim je ještě nestihla prezentovat. Byl již prosinec. Jako začínající učitelka, která se teprve chystá učit, považuji pravidla za základ každého společenství, zejména u dětí v mateřské škole, které se se životem ve společnosti teprve seznamují. Pravidla tu nejsou proto, aby kradla osobní svobodu, ale proto, aby vymezovala rámeček, kam lze zajít, co je možno ještě udělat a naopak, co se již nesmí, co je nepřijatelné pro druhého.

Cílem mé práce je získat hlubší informace o vytváření a fungování pravidel v mateřských školách. V teoretické části se budu zabývat základními pojmy, které se týkají výchovy, morálního vývoje, výchovných prostředků, úlohy mateřské školy, vymezení hranic ve výchově a procesu zvnitřnění norem. V praktické části pak budu zkoumat systémy pravidel v mateřských školách a pokusím se přiblížit problematiku jejich aplikace.

1 VÝCHOVA

1.1 Definice výchovy

Nejprve bych se zaměřila na pojem výchova a její cíl, styly výchovy, morální vývoj a výchovné prostředky působící na osobnost dítěte.

Výchova je v psychologickém slovníku definována jako *„záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury apod.“* (Hartl a Hartlová, 2009, s. 680).

Pelikán (in Průcha, 2009, s. 19 – 21) pak dále prohlubuje definici výchovy o **moderní pojetí výchovy**, kterou charakterizuje jako *„proces záměrného a cílevědomého působení na vychovávaného, a to zejména cestou vytváření a ovlivňování podmínek pro rozvoj dětí a mladých lidí, pro jejich vlastní bytí se sebou samými, s druhými lidmi, se společenstvím, s přírodou“*. V tomto pojetí je pak cílem výchovy *„člověk autentický, vnitřně integrovaný, který má své jednání založeno na pevné představě o smyslu života, orientaci osobnosti i na jasných hodnotových systémech.“* Autentická osobnost je méně manipulovatelná, což je základem bytí v demokratické a svobodné společnosti. *„Jedinec se stává vnitřně svobodnou osobností, která přiznává totéž právo všem ostatním lidem a chápe, že hranice jeho svobody končí tam, kde začíná svoboda druhých lidí.“*

Cíl výchovy (Průcha, Walterová a Mareš, 2001, s. 29) je definován jako *„ucelená představa (ideál) předpokládaných a žádoucích vlastností člověka, které lze výchovou získat“*. Tyto představy ideálů by měly být v souladu s normami, morálními hodnotami a postoji dané společnosti, ve které jedinec žije.

1.2 Morální vývoj dítěte

Svou výchovou tedy působíme na vývoj dítěte a utváření jeho morálky. Ve školních kurikulech je mravní výchova začleňována jako prioritní vzdělávací cíl.

U mravní výchovy jde o „působení na žáka, jeho rozum, představy, postoje, city, vůli a jednání, aby byly v souladu s obecně uznávanými zásadami etiky“ (Průcha, Walterová a Mareš, 2001, s. 128).

Morálka je „soubor principů posuzovaných z hlediska dobra a zla a řídících chování a jednání lidí dané společnosti. Mravní kodex pak lze chápat jako a) vnitřní víru, přesvědčení nebo b) vnější principy vyžadované společností“ (Hartla a Hartlové, 2009, s. 327).

Heidbrink (1997) uvádí pojetí morálky Jeana Piageta, který na základě analýzy hry v kuličky vymezil tři stadia uvědomování si pravidel. Jedná se o motorická schémata neboli individuální rituály, kdy dítě si samo vytváří určitá schémata z důvodu zalíbení v opakování. Ve druhém stádiu jsou pro dítě pravidla svatá a nedotknutelná, protože jsou určena dospělými, tedy nejvyšší autoritou. Dochází k vytváření heteronomní morálky. Pravidlo není pochopeno dle svého smyslu, ale je bráno doslova. Ve třetím stádiu dochází k autonomnímu chápání pravidel, kdy dítě zjišťuje, že pravidla lze vytvořit vzájemnou dohodou a jsou výsledkem svobodné vůle. Nepřichází tedy zvnějšku jako neměnný zákon. Teprve při uvědomění si zlatého pravidla, tedy jednat s ostatními tak, jak chci, aby se ostatní chovali ke mně, se může vytvořit autonomní morálka.

Pedagogický slovník (Průcha, Walterová a Mareš, 2001, s. 127) uvádí morální vývoj dle Lawrence Kohlberga, který navázal na J. Piageta a definoval jej jako „vývoj morálního charakteru a svědomí jedince během života.“ Vývoj jedince probíhá v těchto rovinách:

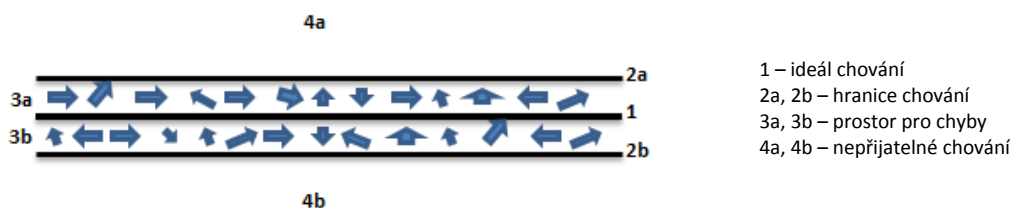
- prekonvenční stádium – pro dítě je prioritou zaměření se na odměnu a trest, tomu pak přizpůsobuje své chování;
- konvenční stádium – dítě se přizpůsobilo požadavkům společnosti;
- postkonvenční stádium – jedinec se dokáže řídit normami, které vědomě přijal za své, a to nezávisle na svém okolí a společnosti.

1.3 Styly výchovy

Způsob, jakým vychovatel působí na vychovávaného, definuje různé styly výchovy. Existuje více klasifikací. Čáp (1993) ve své knize uvádí jednu z neznámějších, kterou je rozdělení dle psychologa Kurta Lewina, jenž na základě experimentálního výzkumu se skupinami dětí, definoval tři styly výchovy: autoritativní, liberální a demokratický.

Pedagogický slovník (Průcha, Walterová a Mareš, 2001, s. 23) uvádí, že „**autoritativní styl výchovy** je typický častým používáním rozkazů, trestů, malým porozuměním pro potřeby a zájmy dětí a potlačováním jejich iniciativy“. Vychovatel má velké nároky, oceňuje poslušnost, komunikace je jednostranná. V tomto stylu výchovy převažují tresty. Jak je uvedeno v Psychologickém slovníku (Hartl a Hartlová, 2009, s. 680), jsou takto vychovávané děti: „odpovědné, průměrně schopné, postrádají spontaneitu, nepříliš společenské, bez silnější výkonové motivace“. Jsou zvyklé poslouchat autoritu a plnit její příkazy. Je tak dost možné, že toto budou vyhledávat celý život, nechají se ovládat, v nejhorším případě se nechají strhnout vůdcem nějaké party s ne příliš dobrými úmysly. Čáp (1996) upozorňuje na to, že pokud učitel uplatňuje tento styl výchovy, pak ve třídě vládne napětí a nepříznivé emoční klima. Děti se nevedou k samostatnosti a ke schopnosti řešit problémy, ale jsou připravovány na roli podřízenosti ve společnosti.

Obr. 1: Autoritativní styl výchovy

Zdroj: Burešová, 2013

Středová linie (1) na obr. 1 nám ukazuje ideál chování. Je to cíl, kterého chceme dosáhnout výchovou dítěte. Dítě má nastavena pravidla a hranice (2a, 2b), která jsou striktně daná a autoritou je vyžadováno jejich dodržování. Dítě má tedy velmi malý

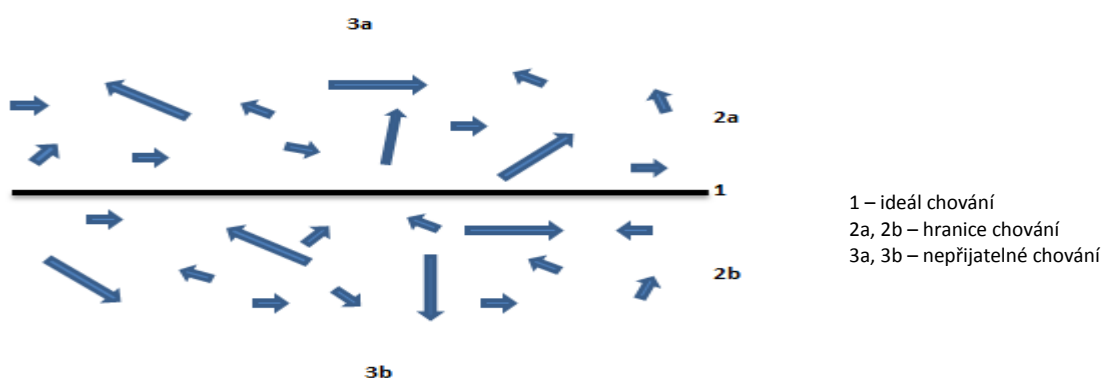
prostor na vlastní chybování (3a, 3b) (Burešová, 2013). Důsledkem takovéto výchovy pak je vzdor nebo extrémní poslušnost (Kopřiva et al., 2008, s. 19).

Opakem autoritativní výchovy je **výchova liberální** (shovívavá, volná). Ta je charakterizována naopak „*slabým nebo žádným řízením bez větších požadavků. Vede k malé odpovědnosti, nerespektování skupinových norem, snižuje integraci a organizaci práce ve skupině i efektivitu jejích výsledků*“. Tento styl výchovy neklade na dítě žádné vysoké požadavky. Místo přísnosti a pravidel se nechává volně růst. Předpokládá se, že dítě se samo dokáže rozhodovat (Průcha, Walterová a Mareš, 2001, s. 114). Tyto děti jsou nevyzrálé, impulzivní, nemají vyvinutý cit pro samostatnost a odpovědnost (Hartl a Hartlová, 2009).

Děti mající výchovu bez hranic se cítí samy, chybí jim vzor, o který by se mohly opřít, nemají osobnost a v jejich duši pak vzniká pocit opuštěnosti (Rogge, 2005).

Pokud učitel preferuje tento výchovný styl, je to sice pro děti méně frustrující než autoritativní styl, nicméně děti v tom mohou vidět nezáměr vychovatele, jeho nejistotu nebo slabost. Nerozvíjí se tak jejich cit pro svědomitost, vytrvalost a sebeovládání (Čáp, 1996).

Obr. 2: Liberální styl výchovy

Zdroj: Burešová, 2013

Volná výchova se charakterizuje absencí limitů a hranic. Dítě tak má volný prostor k jakémukoliv chování a jen zřídka je samo schopno přiblížit se ideálu chování. Nemá

možnost zakusit si vymezení přijatelného a nepřijatelného chování, nemůže si tak osvojit své morální hodnoty a přijmout je za své (Burešová, 2013).

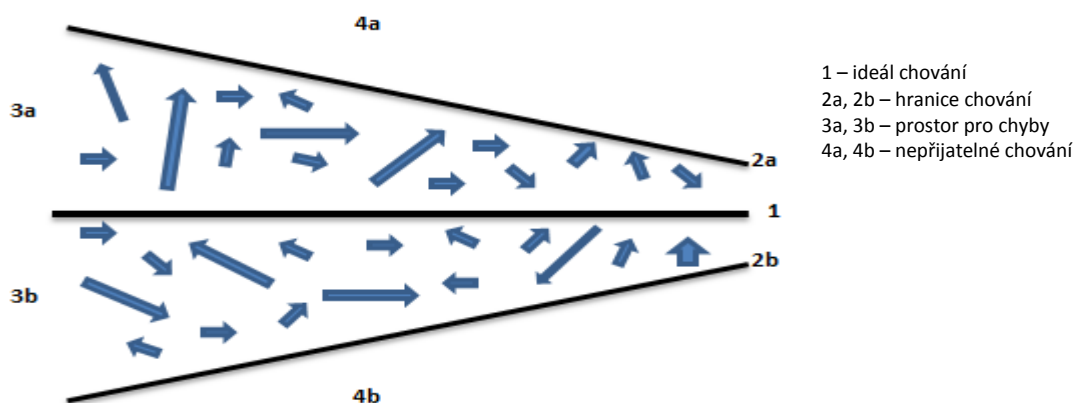
Takovéto dítě sice zažívá pocit svobody, ale chybí mu jedna ze základních psychologických potřeb, a to pocit bezpečí a jistoty. Dle Jiřiny Prekopové (2010) je třeba, aby to bylo obráceně, tedy dítě nejprve potřebuje disciplínu, která mu dá pocit bezpečí a teprve pak svobodu. Dítě v podstatě žije v neustálé nejistotě z toho, jak to vůbec na tomto světě funguje.

Proto by mělo být stanovení hranic ve výchově naprosto nezbytné. Pokud hranice někdy platí, někdy ne, vyvolá to v dítěti nejistotu a úzkost, což může vyvolat i agresivní chování (Kopřiva et al., 2008).

Třetím stylem je **demokratický styl výchovy**, který se „*vyznačuje působením dobrých vzorů, nikoliv trestů, porozuměním pro individuální potřeby dětí, podporováním spontánnosti a diskuse. Vede k rozvoji iniciativy a samostatnosti, ale také zodpovědnosti, kázně a respektu k právům ostatních*“ (Průcha, Walterová a Mareš, 2001, s. 39).

Tento přístup je založen na partnerství, na rovném postavení dítěte a vychovatele a na respektování důstojnosti dítěte. Dítě má možnost vyjádřit svůj názor a návrhy řešení, ví, že se vždy může opřít o pomocnou ruku dospělého (Kopřiva et al., 2008).

Obr. 3: Demokratický styl výchovy

Zdroj: Burešová, 2013

Dané schéma znázorňuje systém nastavení hranic v závislosti na respektování individuality dítěte a jeho vedení k samostatnosti a odpovědnosti. Je třeba dítěti poskytnout prostor na chyby, který je postupně zmenšován a přibližován ideálu chování, kterého chceme u dítěte dosáhnout. Za hranicemi chování je prostor, který nám říká jasně „ne“. Toto chování již nejsme ochotni tolerovat (Burešová, 2013).

Cílem této výchovy je tedy vychovat člověka schopného samostatně uvažovat a rozhodovat se, vyjádřit svůj názor, být odpovědný za své chování, žít v souladu se svými morálními hodnotami a respektovat ostatní jedince ve společenství. Jen tak je možné udržet tradice naší společnosti. Právě proto by měl být tento styl uplatňován ve všech výchovných a vzdělávacích institucích.

1.4 Výchovné prostředky

Nejběžnějšími a nejznámějšími výchovnými prostředky k posilování správného chování a jednání dítěte bývají odměny a tresty.

Byly prováděny spousty psychologických výzkumů věnovaných této problematice. Čáp (1993) konfrontuje výzkum E. Hurlockové prováděný na žácích, kdy učitel reagoval na jejich výsledky různým způsobem. Nejlepších výsledků dosahovala skupina žáků, která byla chválena, horší výsledky měli žáci, kteří byli trestáni a nejhorších výsledků dosahovali žáci, kterých si učitel nevšímal. Většina badatelů se shoduje v tom, že efektivnější je výchova založená spíše na odměnách než na trestech.

Dle Matějčka (1997, s. 31) *„trest může špatné chování jen zastavit, ale odměna buduje to správné“*. Jak dále uvádí Matějček (1997, s. 30), *„proto bychom měli zajistit věci tak, aby je dítě udělalo dobře, a za to bychom je měli výrazně pochválit. Neměli bychom dopustit, aby dítě udělalo něco špatně a my je za to museli trestat“*.

1.4.1 Odměny

Odměnu definuje Čapek (2008, s. 31) jako *„takové působení na chování jedince, které vyjadřuje pozitivní hodnocení a přináší mu radost a uspokojení některých jeho*

potřeb“. Toto působení tudíž předpokládá, že zvyšuje četnost chování, která k němu vede. Dle Matějčka (1997) je odměna příjemný pocit uspokojení a dokáže nás povznést. Jedinec tento pocit chce prožívat co nejdéle a brzy si ho zopakovat.

Odměna může mít mnoho podob. Čáp s Marešem (2001) klasifikují odměny takto:

1. odměny emoční, morální – pochvala, úsměv, projevy sympatie, kladného citového vztahu nebo společenského hodnocení,
2. odměny materiální - věcný nebo peněžní dar,
3. umožnění činnosti nebo zážitků, po kterých dítě touží – výlet, návštěva sportovního zápasu, zajímavé prožitky s dospělým,

přičemž uvádí, že emoční odměny bývají účinnější než materiální.

Matějček (1989) říká, že největší odměnou pro dítě je dobrý pocit radosti, kterou učinilo těm, kdo jej mají rádi, věcný dárek je pak jen navíc a představuje symbolický projev takového vztahu. Dodáváme, že postupem času pak dochází dítě k tomu, že má radost samo ze sebe, je uspokojeno jeho svědomí, nechová se dobře kvůli bližním, ale kvůli svému přesvědčení.

Nejtypičtější odměnou vychovatele je pochvala. Ta uspokojuje potřebu uznání a má silný motivační účinek. Naproti tomu zahrnování dítěte penězi a dary narušuje vzájemné vztahy obou aktérů (Čáp, 1993). Kdyby materiální odměny byly tím hlavním, čím by se podporovalo dobré chování dítěte, lze předpokládat, že v rodině nejsou v pořádku citové vztahy (Matějček, 1989).

Je ovšem potřeba rozlišovat pochvalu a ocenění. Pochvala je chápána jako zobecněná fráze, jakési klišé. Naproti tomu ocenění se týká dané osoby a dané situace. Jde spíše o popis či informaci (Kopřiva et al., 2008).

Říčan (2013) uvádí, že pokud chceme odměnou dosáhnout žádoucího chování, měla by následovat ihned po skutku. Tak se mohou nejlépe vytvořit duševní i mozková propojení mezi činem a odměnou. Čapek (2008) k tomuto dodává, že je zpočátku třeba odměňovat i velmi malý úspěch dítěte a postupně, jak se dítě zdokonaluje, odměňovat až náročnější výkony.

Je nutné ovšem upozornit i na riziko odměn. Odměny jako obrázky, sladkosti či červené puntíky snižují skutečný zájem dítěte něčeho dosáhnout či něco udělat. Navíc představují riziko pro jeho morální vývoj, kdy dítěti jde pouze o dosažení odměny, dochází tedy pouze k vnější motivaci (Kopřiva et al., 2008).

1.4.2 Tresty

Dle Čapka (2008, s. 31) je trest *„takové působení na chování jedince, které vyjadřuje negativní hodnocení a přináší mu nelibost, frustraci nebo omezení některých jeho potřeb“*. Používání trestů snižuje pravděpodobnost, že se bude dané chování opakovat. Matějček (1997) uvádí, že trest je totiž nepříjemný pocit, který nás zahanbuje a tísní, proto chceme, aby byl co nejdříve za námi a pro příště se mu budeme snažit vyhnout. Rogge (2005) zdůrazňuje, že pro dítě je trest ponížením a evokuje v něm touhu se buď pomstít dalším nevhodným chováním, nebo být přehnaně poslušný. To je pro dítě jakousi ochranou před tresty vychovatelů.

Čáp s Marešem (2001) klasifikují tresty jako:

1. fyzické tresty,
2. psychické tresty,
3. zákaz oblíbené činnosti nebo donucení k neoblíbené činnosti.

Nutno poukázat na to, že i když je trestem napraveno chování, není to ta nejeфекtivnější metoda. Může dojít k tomu, že se pouze potlačí nevhodné postoje žáka, ale nedojde ke změně modelu jeho chování. Ve třídě pak může dojít k napjaté atmosféře plné stresu a úzkosti (Čapek, 2008).

Fyzické tresty jsou vnímány jako ponižující a mohou podněcovat dětskou agresivitu. Děti trestané psychicky se zase vyznačují až příliš silným svědomím, které je nepružné, projevují se u nich nadměrné pocity viny, úzkost, která může vyústit až v neurotičnost (Čáp, 1993).

Matějček (1997, s. 32) uvádí *„tři hlavní funkce trestu, který má:*

1. *napravit škodu,*
2. *zabránit opakování nesprávného chování,*

3. zbavit viníka pocitu viny“.

Dle Rogge (1996) použití trestů jako nástroje stanovení hranice nepřispěje k tomu, aby dítě své chování změnilo. Pohlavky a odepření lásky nezajistí zlepšení chování, ale právě naopak umocňují nepřátelství a neúctu mezi sebou navzájem. Tělesný trest děti vnímají jako pocit strachu a bezmoci. Následky psychických trestů jsou méně zjevné. Duševní trest bolí uvnitř. Dítě je pak smutné, nejisté a cítí se opuštěné.

Jak uvádí Matějček (1997, s. 96), když už trestáme, měli bychom umět i odpouštět. *„Odpuštění není odměna, ale osvobození od napětí z očekávaného trestu.“*

Dle Matějčka (1997, s. 46) většinou stačí použít jiný výchovný postup a soustavu donucovacích nástrojů nahradit systémem podněcujících prostředků a dojde ke změně i v chování dítěte. *„Dobře může dítě potrestat jen ten, kdo ho má rád.“*

1.4.3 Přirozené důsledky

Musí trest být? J. Prekopová (2001) uvádí, že bohužel ano, protože děti vyrostou do společnosti, která požaduje dodržování zákonů a pravidel. Tresty tedy musí být, ale v logické souvislosti s přestupkem. Jedná se tedy o přirozené důsledky.

Jazykově se důslednost formuluje podobně jako trest. Také důsledky jsou vyjádřeny spojením „jestli, pak...“. Toto spojení má však u důsledků jiný význam (Rogge, 2005). Přirozené důsledky mají vztah k „ted“ a „tady“, nejsou odplatou za minulost a nehledají příčiny nesprávného chování. Naopak míří kupředu k nápravě do budoucna, zaměřují se na konstruktivní řešení problému. Nabádají dítě, aby samo pomáhalo při změně nevhodného chování. Vzniklé dohody jsou zaměřeny na řešení rušivé situace. Zatímco u trestů dítě ztrácí odvalu a svéprávnost, přirozené důsledky je naopak budují. Dítě je odpovědné za své jednání, ukazují mu, že jednal nesprávně a udávají cesty a východiska z dané situace. Při jednoznačně stanovených pravidlech musí dítě znát i důsledky jejich porušování (Rogge, 1996).

Jaký vliv mají přirozené důsledky na proces zvnitřňování si ukážeme na obrázku č. 3 na str. 13 prezentovaným demokratickým stylem výchovy. Dovolím si vypůjčit myšlenku od Burešové (2013), která má toto ve své práci *„K problému vytváření*

a aplikace "Pravidel třídy v MŠ" velmi přehledně popsané. Máme tyto předpoklady: Aplikujeme partnerský přístup k dítěti s jasně stanovenými hranicemi a s pravidly, které v nejlepším případě vytváříme s dítětem. Hranice jsou stanoveny s ohledem na věk, schopnosti a dovednosti dítěte nejprve velmi široce. Pokud bychom na nepřiměřené chování odpovídali trestem, a to pokaždé jiným, protože většinou jsme v jiném emočním rozpoložení, když trest stanovujeme, pak je dítě zmatené a rozhodně mu to neříká, co udělalo chybně a čeho se pro příště vyvarovat. Naopak při vyvození důsledků za nesprávné chování si dítě ve vhodně stanoveném prostoru pro chybování může samo uvědomit, že něco v jeho chování je nepřiměřené, pomůžeme mu vymyslet, jak by se dalo dané chování napravit a dítě si svým vlastním prožitkem může zvnitřnit správné jednání. Tím se může hranice a prostor pro chyby dále zúžit. Jedině tak se chování dítěte dokáže přiblížit ideální linii a pak dále bude vykazovat méně chyb. Jde zde vlastně o proces osvojování si morálních hodnot v prostoru vymezeném danými hranicemi.

Stejně jako tresty, tak i odměny ve smyslu „cukru“, tedy působením na vnější motivaci dítěte k danému chování, v horším případě požadováním něčeho za něčím, nemají valného úspěchu na vytváření morálních hodnot dítěte. Odměny ve smyslu „cukru“ jsou používány spíše k manipulaci s dítětem. Taková odměna přiměje dítě, aby udělalo něco, co by samo od sebe neudělalo. Dítě se pak může stát závislé na takové odměně. Jakákoliv taková odměna pak akorát snižuje hodnotu a význam toho, co má být za její poskytnutí učiněno. Místo odměn bychom tedy ve výchově měli aplikovat pozitivní přirozené důsledky, tedy zpětnou vazbu, uznání a ocenění (Kopřiva et al., 2008).

Rozdíl je tedy v tom, že přirozené důsledky se vztahují k daného výkonu nebo k danému chování jedince, a ne všeobecně k celkové osobě dítěte. Odměny a tresty tedy působí na vnější chování a jednání dítěte, kdežto přirozené důsledky se dostávají dovnitř (Kopřiva et al., 2008).

1.4.4 Ostatní

Mezi další výchovné prostředky dále patří vysvětlování a přesvědčování, prosba, povzbuzení, kdy je účelem dodat určitou sebedůvěru, rada s laskavým tónem hlasu nebo naopak rozkaz. Čáp s Marešem (2001) uvádějí slovní působení, vzor a kladení požadavků. Osobní příklad, tedy vzor, je účinnější nástroj než slovní působení, odměny i tresty. Vzor plní u dítěte důležitou funkci ohledně orientace v životě, jeho názorů, hodnot a morálních zásad. Dítě se podle svého vzoru chová dobrovolně, často s nadšením. Učitel by si měl uvědomit, že patří u dětí k významným osobám v jejich životě, a proto se i on může stát jejich vzorem. Do kladení požadavků zahrnují příkazy, zákazy, vydávání pravidel chování, norem a dalších, o čemž pojednává následující kapitola.

1.5 Charakteristika současné mateřské školy a výchovy v ní

Grecmanová (2008, s. 32) definuje školu jako instituci, která má vzdělávat a vychovávat. Pod tlakem společnosti plní významné socializační funkce.

„Hlavními liniemi školní výchovy jsou:

- *podporovat samostatnost a rozvoj žáků,*
- *rozvíjet sociální kompetence (mravnost, tolerance, „férovou“) a sociální chování (týmová práce) žáků,*
- *iniciovat sociální angažování se (připravenost pomoci, všeobecné úsilí) žáků,*
- *ukazovat perspektivy do budoucnosti, to znamená usilovat o smysluplné, ke spokojenosti vedoucí, dosažitelné cíle,*
- *realisticky formulovat úkoly a aplikovat je s ohledem na schopnosti žáků, podporovat učení se jednotlivce (motivace) atd.“*

Dnešní současná mateřská škola přijímá děti a jejich rodiče jako rovnocenného partnera, což v minulosti takto nefungovalo. Je zde uplatňován osobnostně orientovaný model výchovy, tedy je nutno vycházet z potřeb dítěte a respektovat jeho individuální zvláštnosti. Mateřská škola má doplňovat rodinnou výchovu a je nutnost,

aby společně učitelé a rodiče hledali optimální cestu, jak vzdělávat a vychovávat dítě (Svobodová a kol., 2010).

Závazným dokumentem pro mateřské školy je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV). Tento dokument vymezuje požadavky a podmínky vzdělávání. V souvislosti s mojí prací se zaměřím na nejpodstatnější zmínky týkající se pravidel a hranic. Celý výčet odkazující na nutnost přibližovat dětem normy a hodnoty dané společnosti je uveden v příloze č. 1.

Celá následující část bude zpracována dle RVP PV (2017). V RVP PV jsou uvedeny 3 rámcové cíle, které by měli vychovatelé sledovat při své práci. Jedním z těchto záměrů je „*osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost*“. Pokud je tento záměr naplňován, dochází k vytváření základů klíčových kompetencí.

Klíčové kompetence jsou zaměřeny na osobnost jedince, na to, co by mělo mít dítě předškolního věku osvojeno na základě svých individuálních možností, schopností a dovedností. Mezi klíčové kompetence patří kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, komunikativní kompetence, kompetence sociální a personální a kompetence činnostní a občanské. Pravidla se prolínají všemi kompetencemi. První tři skupiny obsahují ve vztahu k pravidlům schopnosti dítěte vyjadřovat se, komunikovat, sdělovat své pocity a nálady, všímat si problémů a vymýšlet řešení těchto problémových situací. Nejvíce jsou pravidla ovšem zastoupena v posledních dvou skupinách, kdy si dítě uvědomuje, že je zodpovědné za své chování, je schopné respektovat druhé a dělat kompromisy. Dále dítě zvládá dodržovat dohodnutá pravidla a přizpůsobit se jim. Dítě ví, co je v souladu s normami společnosti a snaží se podle toho i chovat.

Pedagog směřuje ke klíčovým kompetencím pomocí dílčích vzdělávacích cílů a výstupů v biologické, psychologické, interpersonální, sociokulturní a environmentální oblasti. U dítěte podporuje mravní vnímání, prosociální chování a poznávání pravidel společného soužití, aby si dítě dokázalo uvědomovat svá práva, respektovat práva druhých a zvládlo začlenění do společenství. Pedagog by mu měl vytvořit vhodné prostředí, nabízet přiměřené aktivity a podněty k dosažení těchto cílů.

2 PRAVIDLA

Svobodová (2017) rozčleňuje pravidla do 4 kategorií, a to na návyky, rituály, pravidla her a pravidla společenství. Ke každému z nich je třeba přistupovat z jiného úhlu pohledu. **Návyky** jsou skutečnosti, které je třeba děti bez diskuze naučit. Zde funguje model vlastního vzoru a důslednost. **Rituály** jsou pro děti potřebné z hlediska orientace v čase. Je to pro ně zábava, kterou opakují každý den, takže si je zapamatují celkem snadno a samy je vyžadují. **Pravidla her** jsou nejlepším prostředkem k pochopení pravidel společenství. Platí, že pokud dítě při hře porušuje pravidla, ostatní s ním nechtějí hrát, dokud je nebude respektovat jako všichni.

Žijeme-li v nějaké společnosti lidí, nelze fungovat bez **pravidel společenství** umožňující soužití s ostatními, kteří mají stejné cíle jako my, ale též protichůdné od těch našich (Dubec, 2007).

Stanovit dětem pravidla je velmi důležité. Děti si pomocí nich postupně uvědomují, co mohou, co ne, co se od nich očekává, jak je možné bezpečně zkoumat a poznávat svět. Naučí se regulovat své chování, které je pak přijatelné i pro společnost.

Úkolem učitelky je zajistit, aby se všechny děti v mateřské škole cítily v bezpečí, aby měly pocit jistoty v určitém řádu, uměly se navzájem respektovat s ostatními a pomáhat jim, aby z nich vyrůstaly sociálně přizpůsobivé bytosti schopné empatického citění. To je nutno brát jako prioritní úkol pro vychovatele více, než aby dítě v mateřské škole umělo hlavně číst, psát, počítat, cizí jazyky a spoustu jiných dovedností. Těmto dovednostem se může totiž naučit kdykoliv v pozdějším věku, ale sociální citění se formuje a zakořeňuje již od nejtělejšího dětství.

2.1 Problematika stanovení hranic

Jak uvádí Prekopová (2001, s. 53), *„životní síly dítěte potřebují jako bystřina dva pevné břehy, které vyznačují jasné a spolehlivé orientační body mezi dobrem a zlem, které jsou nezaměnitelně vyznačeny jasným „ne“ a „ano“.“* Protože čím je proud řeky mohutnější a divočejší, tím pevnější a spolehlivější musí být její břehy (Prekopová, 2010).

Hranice dítěti nabízí prostor, ve kterém se zvládne orientovat. Uvnitř tohoto prostoru objevuje sílu své individuality, učí se odpovědnosti, rozvíjí se jeho schopnost samostatného jednání a řešení problémů. Dítě tak nabývá pocitu vlastní jedinečnosti (Rogge, 2005). Dále Rogge (1996) upozorňuje na to, že právě proto je třeba nechat děti objevovat hranice, ne je vést po předem připravené a umetené cestě bez kamínků a hrbolů, protože jedině tak může dítě vnímat překážky, prožívat své já a své vlastní pocity, a tím se osamostatňovat. Jak známo, nejlépe se člověk učí ze svých vlastních chyb.

Do mateřské školy nastupují děti, které jsou doma ovlivněny různými styly výchovy, jsou vystaveny různým výchovným prostředím a vychovávány různými prostředky výchovy a motivací. Teprve v mateřské škole se dítě prvně setkává s určitým širším společenstvím více osob a poznává, jak to funguje v takovéto větší skupině. Aby všichni mohli žít v souladu s ostatními, je nutno předně stanovit pravidla společného soužití. Vychovatel v mateřské škole tedy nemá jednoduchý úkol, musí naučit všechny děti, že pravidla jsou vyžadována, a to nekompromisně. Jedinci samozřejmě zkouší pevnost hranic, ale pokud se setkávají stále se stejnou reakcí na dané porušování, poskytuje jim to pocit bezpečí, že hranice, které se dohodly, platí.

Jak uvádí Matějček (1989), častým výchovným prohřeškem je nerespektování individuality dítěte. Jak správně upozorňuje, děti jsou různé, a proto musíme s každým jednat trochu jinak, abychom dosáhli stejného výchovného cíle, tedy optimálního rozvoje jejich osobnosti. Kdybychom ke každému dítěti přistupovali stejně, možná by to některému bylo prospěšné nebo mu to vyhovovalo, ale na mnoho z nich by to mohlo působit škodlivě nebo dokonce zlobně. Helus (2007) dále říká, že vychovatel musí k dětem přistupovat jako k individualitám, ale též musí myslet na to, že všichni jsou spolu v jedné třídě jako určité malé sociální skupině.

Přistupovat k dítěti jako k individualitě neznamena nechat ho růst samovolně. Naopak je třeba s individualitou dítěte počítat, dobře ji znát a dokázat se do ní vcítit. Dítě je pak třeba vést cílevědomým způsobem, rozvíjet v něm pozitivní a perspektivní předpoklady dobrého chování. Na ty negativní je třeba výchovně působit. Respektovat

individualitu pak znamená na každé dítě uplatňovat jiný výchovný postup a strategii. Neexistuje ovšem jednotný návod, právě proto, že jde o individualitu (Matějček, 1989).

Tuto kapitolu bych zakončila citací Rachela W. Sperryho (2016, s. 50): *„Hranice jsou jako cíle a naším úkolem je stanovovat dosažitelné cíle pro každé dítě. Přizpůsobování cílů schopnostem a potřebám je vůči dětem spravedlivé, ale „spravedlivý“ nemusí znamenat „stejný“. Různé cíle v tomto duchu vedou děti k přijímání různorodosti a k toleranci.“*

2.2 Interiorizace norem

Čáp (1993, s. 115) uvádí, že *„zvnitřnění neboli interiorizace znamená doslova přechod od něčeho vnějšího k vnitřnímu“*. Pedagogický slovník (Průcha, Walterová a Mareš, 2001, s. 91) uvádí, že jde o *„zvnitřnění myšlenek, postojů, hodnot a norem jedince do jeho psychiky“*. Je to důležitý krok ve fázi morálního vývoje dítěte, a tím formování jeho svědomí, jak bylo vysvětleno v kapitole 1.2. Dle Čápa (1993) dítě nejdříve dodržuje normy chování pod nátlakem zvenčí a postupně je přejímá za své. Tím se normy stávají vnitřním regulátorem jeho chování.

Jak bylo ukázáno na obr. č. 3 na str. 13, jde nám o to, aby se dítě co nejvíce přiblížilo ideálu výchovy za současného zužování hranic. To, že se hranice zužují, znamená, že dítě si osvojuje dané vzorce chování a přijímá je za své. Jak docílit tohoto modelu?

Můžeme vycházet z toho, že nejpřirozenější metodou učení pro děti v mateřské škole je hra, která má pravidla, na kterých se aktéři dohodnou. Dítě pak ví, že když je poruší nebo je odmítá respektovat, vede to ke konfliktům a hra přestává ostatní zúčastněné uspokojovat. Dochází pak k vyloučení dítěte z činnosti, která pro něj byla dosud zábavná a zajímavá. Toto chování je předobrazem dalších společenských norem, které budou na jedince kladeny. Ukazuje, jak je jedinec přejímá za své, dokáže se jimi řídit a požaduje jejich dodržování též od ostatních (Čáp, 1993).

Tudíž, aby se hodnoty, normy a hranice dostaly „dovnitř“, je třeba poskytnout dítěti v rámci dohodnutých omezení prostor pro vlastní přístup a aktivitu. Když jsou

dohody a pravidla vytvářeny spolu s dětmi, projevujeme tím důvěru v jejich schopnosti a zodpovědnost za jejich dodržování. Jedině tak bude dítě pravidla respektovat a řídit se jimi i tehdy, když nebude mít nad sebou „kontrolu“ (Kopřiva et al., 2008).

Dle Čápa (1993) podporuje proces zvnitřnění též vzor, který dáváme dítěti my sami svým jednáním a konáním v různých situacích. Pokud se tedy bude učitel chovat dle pravidel, bude se dítě srovnávat s ním a zjišťovat, jestli se chovalo tak jako on. Podle toho hodnotí a koriguje i své další jednání a chování.

Prekopová (2010, s. 56) též zdůrazňuje, že tak, jako se začínající horolezec musí nejprve naučit techniku, aby mohl vystoupat na vrchol, tak se dítě musí určitou rutinou naučit pravidlům a později zákonům, která jsou striktně daná, aby se v mozku utvořilo neuronové spojení, které tyto úkony zautomatizuje. Ve společnosti se pak bude požadovat dodržování zákonů. Individualitu lze tedy rozvíjet jen v tomto legislativním rámci, což v žádném případě neznamená, že se jí vzdáme. *„Při pevném vnitřním postoji mohou přes vnější tlaky svobodně žít svůj vnitřní bohatý život. To předpokládá, že umím rozlišovat hranice mezi vnějším světem a nitrem.“*

2.3 Vytváření pravidel v mateřské škole

Při procesu tvorby pravidel v mateřské škole je třeba si položit otázky, jakým způsobem stanovit pravidla, aby byla pro děti přijatelná, jak je formulovat, jak zviditelnit a jak reagovat na jejich porušování.

Nejdůležitější při vytváření pravidel jsou následující body: kdo stanovuje pravidla; optimální počet jasných a smysluplných pravidel; platnost pro všechny; důsledné dodržování a vyvození důsledků porušení pravidel.

Pravidla může vychovatel **stanovit sám**, mohou je stanovit **samy děti** nebo mohou vzniknout **vzájemnou spoluprací** mezi vychovatelem a dětmi. Nejlepším prostředkem pro přijetí pravidel dětmi a jejich zvnitřnění je nechat **děti podílet se na jejich utváření**. Černý a Grofová (2017) upozorňují, že zapojíme-li děti do procesu tvorby pravidel neznamená to, že děti rozhodují. Jde o to, že děti společně s dospělými mohou

posuzovat výhody a nevýhody jednotlivých řešení, a tím v nich budujeme posilování sebehodnoty, protože děti vidí, že se mohou spolupodílet na řízení důležitých věcí.

Dle Dubce (2007) by chápající vychovatel měl být schopný dětem iniciovat tvorbu pravidel, předkládat své požadavky, ale samotnou iniciativu by měl nechat na dětech, aby pravidla vyvodily ony. Děti přijdou společně na to, jak by to bylo nejlepší udělat, aby se všichni cítili bezpečně a bylo všem v mateřské škole dobře.

Pravidla musí být **jasná a smysluplná**. Pro děti je pochopitelnější, když znají cíl, proč něčeho chceme dosáhnout a na základě cíle vyvozujeme pravidla. Musí dětem dávat smysl, děti musí vědět, proč toto pravidlo je stanoveno a musí ho pochopit. V tomto případě bychom měli vycházet z potřeb dětí i vychovatelů.

Dalším předpokladem je formulovat je **konkrétně**. O každém pravidle si povídat a říci naše očekávání, jak by mělo dané pravidlo vypadat. Například pravidlo „Chováme se k sobě hezky“ je celkem obecné. Pod tímto spojením si může každé dítě představit něco jiného. Lepší by bylo toto pravidlo formulovat jako „Hezky se při příchodu pozdravíme, při odchodu rozloučíme, oslovujeme se jménem a zdravíme i návštěvy, které k nám přišly do mateřské školy.“ Je to sice delší, ale dítě ví, jak se má chovat, když se má chovat „hezky“ (Dubec, 2007).

Důležitý je i **počet pravidel**. U velkého množství stanovených pravidel je riziko, že si je buď děti nebudou všechna pamatovat a přestanou se orientovat v záplavě zbytečných pravidel, nebo že pedagog nestíhá kontrolovat jejich dodržování, případně nad nimi mávne rukou, protože je považuje za nepodstatná, a tím dochází k precedentu. Děti nastaví radar, že když není nutno dodržovat jedno pravidlo, tak zřejmě není nutno dodržovat i další. Proto bychom v případě potřeby měli pravidla upravovat, doplňovat nebo zrušit. Vždy ale po domluvě s ostatními účastníky tvorby pravidel (Cangelosi, 1994).

Dále je důležité, aby **pravidla platila pro všechny** bez výjimky. Vychovatel tak působí jako vzor pro dítě. Napodobení a identifikace se vzorem jsou na formování osobnosti dítěte účinnější než přemlouvání, odměny a tresty (Čáp, 1993). Pokud se vychovatel chová podle stanovených pravidel, dítě má menší potíže pochopit, že se má chovat také tak.

Dodržováním **důslednosti** se pro dítě stává svět kolem něj čitelnějším. Důslednost neznamená přísnost nebo slepou poslušnost, která tlumí samostatnost, ale naopak má dítěti v životě přinášet spolehlivou oporu (Matějček, 1989).

Dle Dubce (2007) je pro některé děti problém dodržovat pravidla třeba na základě odlišné výchovy v rodině. Děti, které pravidla dodržují, pak nemusí vědět, jak mají reagovat. Proto bychom i při stanovování pravidel měli ukazovat, **jak se chovat, když ho někdo nedodržíje**. Můžeme si pomoci dramatizací a procvičit s dětmi věty, které říkat. Děti by se měly umět bránit proti porušování a měly by umět používat věty typu „to mi nedělej“ nebo „vadí mi to“.

Je důležité seznámit děti s důsledky nedodržení pravidel ihned při jejich stanovování. Děti samy mohou přijít na jejich vyvození. Je možné předem připravit kartičky s řešením (obrázky). Při porušení hranic pak děti mají různé možnosti, jak přijít na to, jak danou situaci napravit. Pokud nebudou vědět hned samy, mohou si vybrat kartičku se správným řešením, případně požádat vychovatele či kamaráda o pomoc, jak situaci řešit.

Dubec (2007) se zabývá též otázkou, zda formulovat **pravidla pozitivně nebo negativně**. Všeobecné mínění je formulovat pravidla pozitivně.

2.4 Jak prezentovat a podpořit funkčnost pravidel

Pokud děti mají pravidla nějakým způsobem přijmout a pokládat je za svá, pak je třeba zajistit, aby jim všechny děti rozuměly. Jednou z možností, jak představit dětem pravidla, jsou různé tematické **příběhy a pohádky**, z kterých děti nejlépe pochopí fungování a nutnost dodržování pravidel. Jednotlivé příběhy je možné ještě umocnit **dramatizací**, ztvárněním různých rolí, jak by to mělo být správně a jak to rozhodně správně není.

Dalšími možnostmi je pravidla prezentovat pomocí **obrázků** a **povídání si** o jednotlivých situacích. Ke každému pravidlu lze též přednést **básničku**, kterou se děti naučí. Podpořit pochopení pravidel je možno pomocí **prožitkového učení** a taktéž **situační učení** se samo nabízí k učení se pravidlům.

Ve třídě bychom mohli mít určitého **maskota**, pomocí kterého nejprve dětem jednotlivá pravidla představíme. Maskot pak dohlíží na správné chování a jednání dětí ve třídě. Je umístěný na viditelném místě a při porušení pravidel se s ním můžeme radit, aby nám pomohl vymyslet, jak to udělat, aby to fungovalo. Maskot též na konci dne zhodnotí, jestli jsme se k sobě chovali správně a zda den měl hladký průběh.

A abychom se mohli všemi pravidly řídit, je nutno je též patřičně **zviditelnit**, a tím podpořit zrakově, aby o nich měli všichni povědomí. Pokud zůstanou pravidla jen v ústním podání nebo sepsaná na papíře v šuplíku stolu, jsou bezpředmětná. Je třeba je dát na viditelné místo, aby si je děti mohly ujasňovat v případech, kdy si nejsou jisté nebo neví. **Piktogramy** mohou být umístěny na jednom papíru, kde jsou sepsána všechna pravidla, nebo mohou být jednotlivé obrázky umístěny na místech, která se jich týkají. Je vhodnější, aby piktogramy k jednotlivým pravidlům vytvořily samy děti, protože pak tomu budou nejlépe rozumět. Ukázky piktogramů užívaných v mateřských školách jsou přílohou č. 6 této práce.

Vždy je nejlepší kombinace několika způsobů prezentace pravidel, aby dítě mohlo vnímat všemi smysly, prožít si jednotlivé situace na vlastní kůži, a tím lépe pochopit, podle jakých zásad to bude v jeho mateřské škole fungovat.

Tím, že se domluvíme s dětmi na pravidlech a představíme je dětem výše uvedenými metodami, je třeba též náležitým způsobem zajistit a podpořit jejich funkčnost. Nejdůležitější podporou je náš **vzor**, jak již bylo uvedeno výše.

Další z možností je **hraní situací**, pomocí hry „Pravidlo pláče“, kdy se zaměříme na jedno pravidlo a ztvárňujeme jej tak, že jej záměrně porušujeme. Ostatní děti pak mají danou situaci řešit. Toto je způsob, jak naučit děti s pravidly pracovat a jak se chovat a reagovat, pokud vidí, že je někdo porušuje (Dubec, 2007).

Dále by k fungování mohlo napomoci tzv. **správčovství** každého jednotlivého pravidla dětmi. Vytvoří se skupinky dětí podle počtu pravidel a každá skupinka by měla na starosti jedno z nich. Správci by dohlíželi na to, aby ostatní děti pravidlo dodržovaly, tzn. sami musí být vzorem a případně reagovat na porušení předem domluveným způsobem (Dubec, 2007). Nejsm se jistá, jestli by toto děti předškolního věku zvládly a zda by se tato aktivita nezvrhla ve sledování ostatních dětí, zda jednají v souladu se

stanovami třídy. Tuto aktivitu bych volila v případě, kdy na začátku roku nemají děti pravidla ještě zažitá nebo v případě, kdy nějaké pravidlo nefunguje. Určitě bych nenechávala celoroční dozor nad pravidly, děti by pak nemusely pochopit princip fungování pravidel, nemuselo by dojít k zvnitřnění pravidla, ale šlo by spíše o to sledovat, jestli se zrovna někdo dívá, že dítě pravidlo porušuje, případně sledovat, zda pravidlo dodržují ostatní.

Další možností je pořádání jakési „**kampaně**“ na **posílení jednotlivých pravidel**. Jde o to zaměřit se na jedno pravidlo v kratším časovém úseku. Může to být pravidlo, které bývá nejčastěji porušováno. Předpokladem je, že ho děti znají a je zveřejněné na viditelném místě. S dětmi se pak dohodneme, že určitou dobu budeme toto pravidlo sledovat, budeme se podle něj chovat a vyhodnocovat, zda funguje, či nikoliv. Na základě toho pak poskytujeme též pozitivní či negativní zpětnou vazbu. Zaměříme se též na případnou nápravu, jak pravidlo vylepšit, aby nám fungovalo (Dubec, 2007).

Dubec (2007) dále popisuje aktivitu „**Slzy a úsměvy**“, která zhodnocuje, zda pravidla fungují nebo ne. Její smysl spočívá v tom, že po určitém časovém období k jednotlivým pravidlům umísťujeme odnímatelné slzy v případě, že pravidlo nefunguje (pravidlo pláče) nebo naopak odnímatelné úsměvy v případě, že pravidlo funguje tak, jak má.

Zároveň je důležitá **vlastní sebereflexe** dětí. Společně se můžeme zamyslet, jak se které pravidlo daří dodržovat, připomenout si konkrétní situace, kdy se dařilo a kdy ne. Také **zpětná vazba** pedagoga je v tomto ohledu významná. Dle výše uvedeného by měla převažovat ta pozitivní, pedagog by měl využívat vhodných situací a často ocenit, jaké chování dětí či dítěte bylo podle určitého pravidla. A samozřejmě upozorní i na takové chování, které nebylo podle domluvených pravidel. Vždy tak, aby zpětná vazba ponechala možnost ke zlepšení.

Tuto část bych zakončila citátem J. A. Komenského (1905, s. XXXVI): „*Příroda vyvozuje vše z počátků, jež jsou sice rozsahem nepatrné, ale vnitřní silou mocné. Proto třeba každé umění shrnouti v pravidel sice málo, ale účinných, každé pravidlo podati krátce, ale jasně a připojiti hojně příkladů, jimiž by se platnost pravidla náležitě objasnila.*“

3 CÍLE A METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

3.1 Cíle výzkumného šetření

Praktická část mé bakalářské práce má za cíl zmapovat problematiku pravidel v mateřských školách.

Výzkumné otázky:

- 1) Jaká je přítomnost systému pravidel v dotazovaných mateřských školách a jaký je názor učitelů na jejich funkčnost?
- 2) Jak je řešeno stanovení pravidel ve třídách mateřských škol a jejich zveřejnění?
- 3) Co je obsahem pravidel v mateřské škole a zda jsou v jednotlivých mateřských školách nějakým způsobem pravidla jednotná?
- 4) Jaký je názor učitelů ve smyslu stanovení pořadí důležitosti pravidel na základě jejich pedagogické zkušenosti?
- 5) Jakým způsobem je sledováno jejich dodržování? Jak se řeší porušování pravidel?
- 6) Jaká je znalost pravidel u dětí ve vybraných mateřských školách?

3.2 Metody výzkumného šetření

Pro výzkumné šetření byla použita metoda dotazníků vlastní konstrukce. V první části dotazníku mne zajímaly obecné informace o třídě a pedagogích. V další části jsem se zaměřila na pravidla samotná. Zajímalo mě, zda vůbec ve třídě mají nějaká pravidla stanovena, jak se sestavují, jejich obsah, zveřejnění, sledování jejich dodržování a zda je musí dodržovat v mateřské škole všichni. Nakonec jsou zde otázky týkající se odměn a trestů a otevřené otázky, v nichž jsem chtěla dát pedagogům určitý prostor k vyjádření se k danému tématu. Zajímal mě názor učitelů na funkčnost pravidel, která pravidla oni osobně považují za nejdůležitější a jaká vidí úskalí v dané problematice.

Dotazník je anonymní a je tvořen 21 otázkami, z nichž 15 má výběrovou škálu možných odpovědí a 6 je otevřených pro odpovědi respondentů, kde mě zajímal jejich osobní názor na danou problematiku. Tyto otázky se týkají obsahu a seznamování dětí s pravidly, důležitosti pravidel a též příčin porušování pravidel.

Dotazníky jsem uveřejnila na internetu ve skupině Učitelky v MŠ. Bylo mi zodpovězeno 100 dotazníků napříč celou Českou republiku.

Pro doplnění výzkumu jsem dále vedla rozhovor s pedagogy, kde mě zajímala hlavně implementace pravidel do života v mateřské škole, seznamování dětí s pravidly v praxi a zda děti dokáží pravidla dodržovat. Byl veden rozhovor se 4 pedagogy a nahrán na záznamník mobilního telefonu.

3.3 Charakteristika výzkumného prostředí

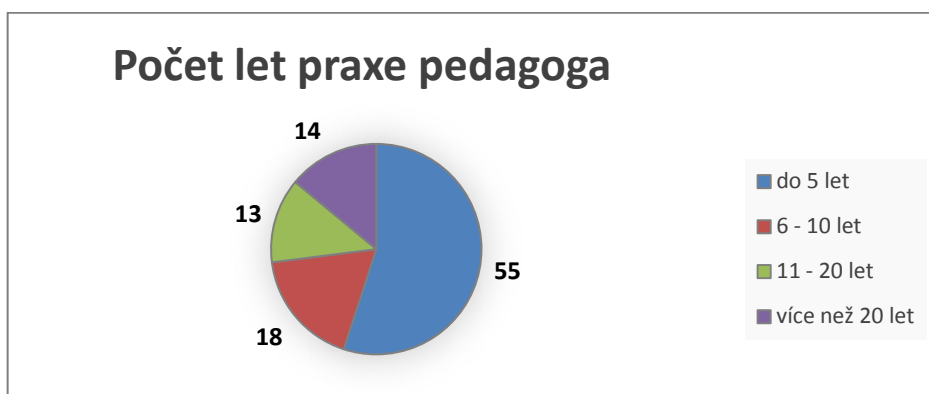
3.3.1 Dotazník

Z dotazníku vyplynulo, že nejčastěji odpovídali pedagogové ve věku 20 – 30 let (63 respondentů) s délkou praxe do 5 let (54 respondentů). Nejčtenější doba praxe byla do 5 let (55 respondentů) ve věku pedagogů 20 – 40 let. Jedná se tedy spíše o začínající učitele.

Tabulka č. 1: Věk pedagoga a délka praxe

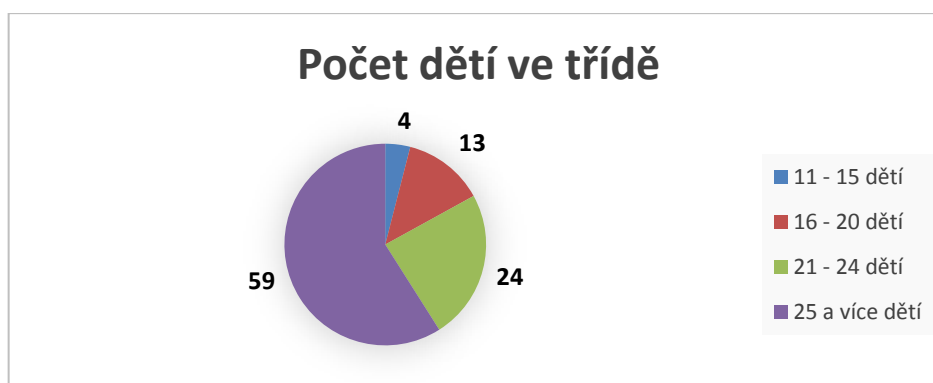
Délka praxe	Věk pedagoga				Délka praxe celkem
	20-30 let	31-40 let	41-50 let	51 a více let	
do 5 let	54	1			55
6-10 let	8	8	1	1	18
11-20 let	1	6	5	1	13
více než 20 let		1	6	7	14
Celkem pedagogů	63	16	12	9	100

Graf č. 1: Počet let praxe pedagoga

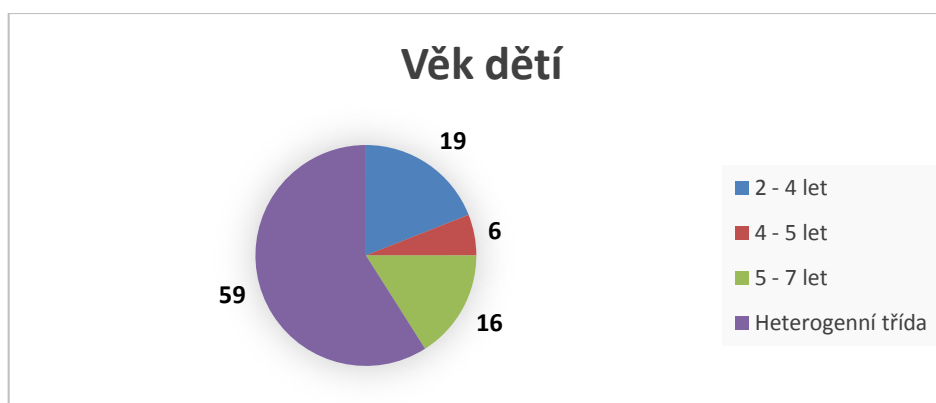

Dále mne zajímal počet dětí ve třídě respondentů a věk dětí. Ze sesbíraných dat jsem vytvořila 4 skupiny respondentů s dětmi ve věku 2-4 let, 4-5 let, 5-7 let a heterogenní třídu dětí, kde jsou děti v rozdílu věku více než 3 roky.

Graf č. 2: Počet dětí ve třídě

Graf č. 3: Věk dětí

Z daných grafů vyplývá, že nejčastěji mají pedagogové ve třídě 25 a více dětí (59 respondentů). Jedná se většinou o heterogenní třídu (58 respondentů). Nejmladšímu dítěti bylo 2 roky, nejstaršímu 7 let.

Tabulka č. 2: Počet dětí a délka praxe

Počet dětí	Délka praxe				Počet dětí celkem
	do 5 let	6-10 let	10 - 20 let	více než 20 let	
do 20 dětí	11	1	4	1	16
21 - 24 dětí	12	5	2	5	25
nad 25 dětí	32	12	7	8	59
Délka praxe celkem	55	18	13	14	100

I daná tabulka ukazuje, že nejčastěji mají pedagogové ve třídách počet dětí nad 25 dětí bez ohledu na délku praxe.

3.3.2 Rozhovory

Rozhovor byl veden se 4 pedagogy v mateřských školách ve věku 22, 38, 50 a 58 let. Dva mladší pedagogové mají praxi do 5 let a dva starší pedagogové mají praxi nad 20 let. Vzdělání jednoho mladšího pedagoga je vysokoškolské bakalářské, ostatní pedagogové mají středoškolské vzdělání. Základní údaje jsem zpracovala do tabulky.

Tabulka č. 3: Věk a délka praxe pedagoga, počet dětí a věk dětí

Pedagog	Věk	Délka praxe	Počet dětí	Věk dětí
A	22	do 5 let	20	2 - 7
B	38	do 5 let	15	3 - 6
C	51	více než 20 let	28	4 - 6
D	58	více než 20 let	26	4 - 6

4 VÝSLEDKY

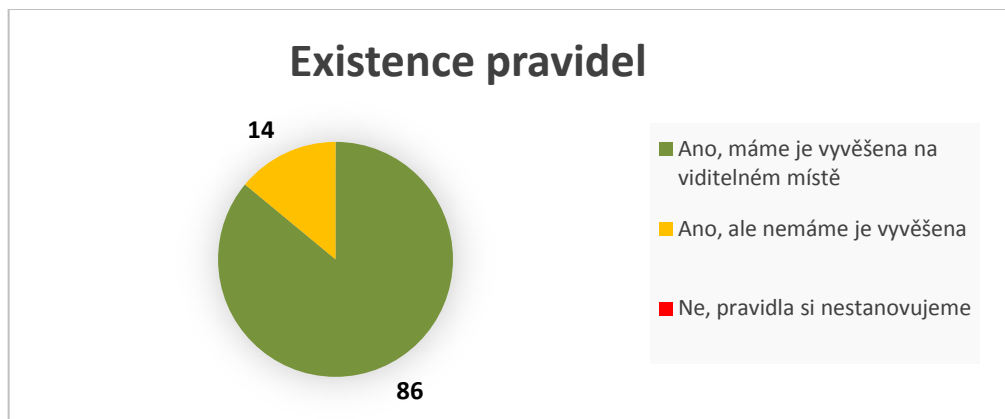
4.1 Dotazníkové šetření

Dále se zaměřím na vyhodnocení otázek dotazníkového šetření vzhledem k jednotlivým výzkumným otázkám.

1) Jaká je přítomnost systému pravidel v dotazovaných mateřských školách a jaký je názor učitelů na jejich funkčnost?

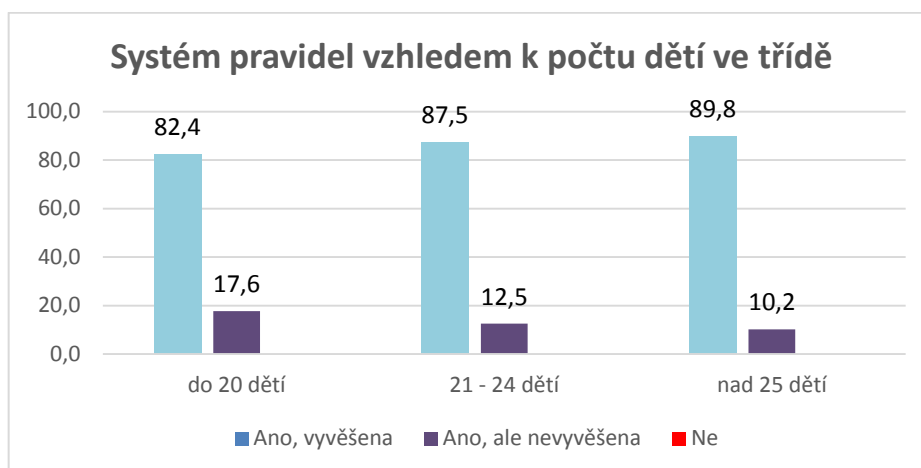
Jedním z hlavních cílů této práce bylo zjistit, zda v mateřské škole existuje nějaký systém stanovení pravidel.

Graf č. 4: Máte stanovena ve třídě pravidla

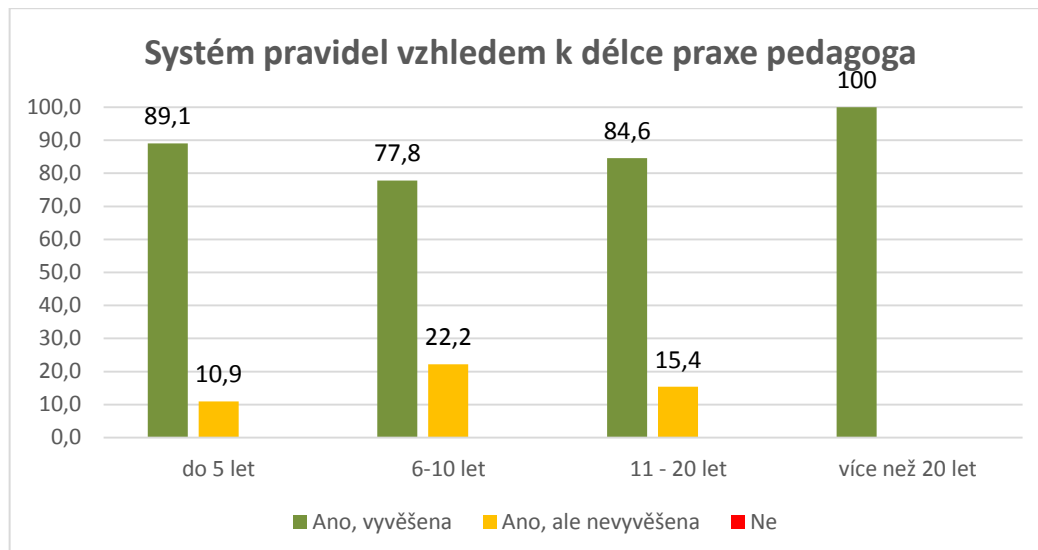
Jak je vidět z grafu, tak všichni respondenti (100 %) ve třídě nějaký systém pravidel nastavený mají. 86 % pedagogů má pravidla vyvěšena na viditelném místě, 14 % pedagogů je vyvěšena nemá.

Graf č. 5: Systém pravidel posouzený z hlediska počtu dětí ve třídě

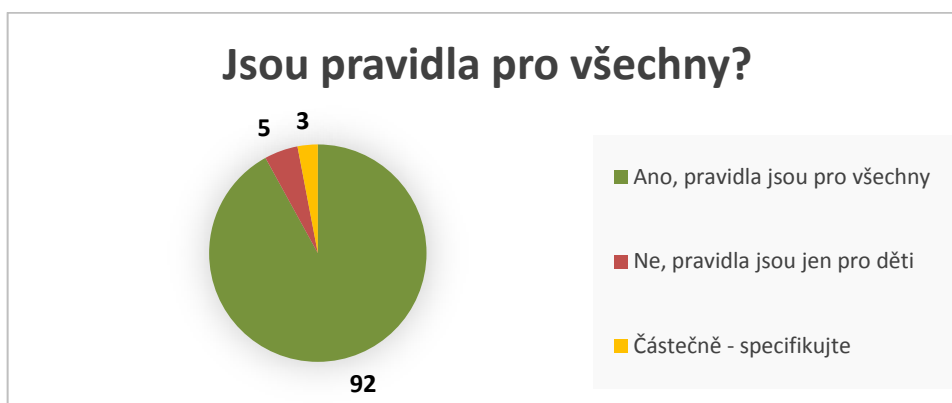
Zajímavé je porovnání vyvěšených a nevyvěšených pravidel z hlediska počtu dětí. Je zřejmé, že čím více dětí, tím větší je potřeba pravidla zviditelnit. Ve třídě do 20 dětí jsou pravidla na viditelném místě u 82,4 % respondentů, ve třídě nad 25 dětí ve třídě je to 89,8 % respondentů.

Graf č. 6: Systém pravidel posouzený z hlediska délky praxe pedagoga

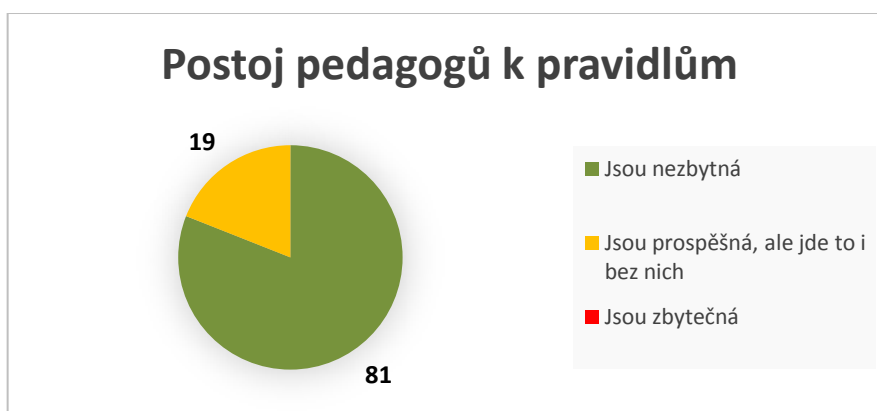
Systém pravidel z hlediska posouzení praxe jednotlivých respondentů je znázorněn v grafu. Všichni pedagogové s více než 20letou praxí mají ve svých třídách pravidla stanovená a též vystavena na viditelném místě. Pedagogové s praxí 6 – 10 let mají pravidla stanovená, ale je zde největší zastoupení ze všech praxí, kdy pravidla nemají vystavena na viditelném místě (22,2 %).

Graf č. 7: Musí stanovená pravidla dodržovat i pedagogové a ostatní pracovníci?

Na otázku, zda platí pravidla pro všechny, naprostá většina dotázaných (92) potvrdila, že pravidla platí pro všechny. 3 respondenti uvedli, že pouze částečně, jelikož nelze aplikovat např. pravidlo neběháme, když potřebují včas zarazit nekázeň. 5 pedagogů odpovědělo, že pravidla jsou pouze pro děti.

Graf č. 8: Jaký je Váš postoj k pravidlům?

Všichni pedagogové zaujmají kladný postoj k pravidlům. 81 respondentů uvedlo, že jsou nezbytná, 19 pedagogů potvrdilo, že jsou sice prospěšná, ale jde to i bez nich. Nikdo neodpověděl, že by pravidla byla zbytečná, což potvrzuje důležitost pravidel a jejich nastolení v životě, jak znázorňuje i následující graf č. 9.

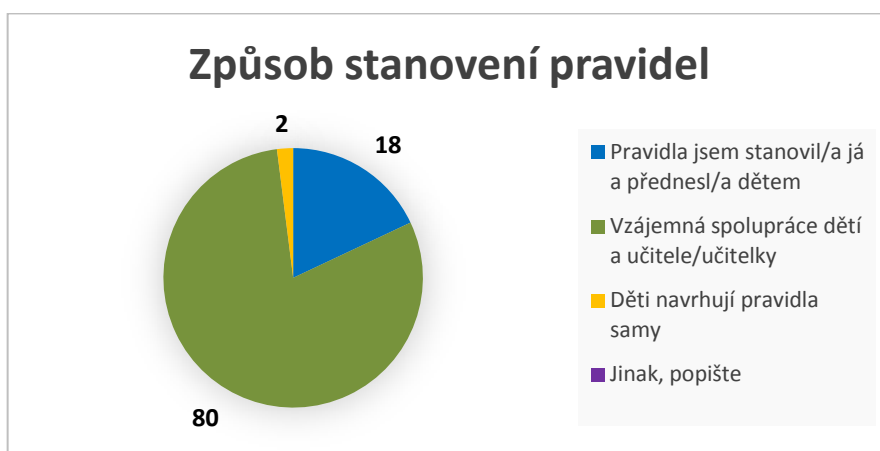
Graf č. 9: Dokončete větu:

2) Jak je řešeno stanovení pravidel ve třídách mateřských škol a jejich zveřejnění?

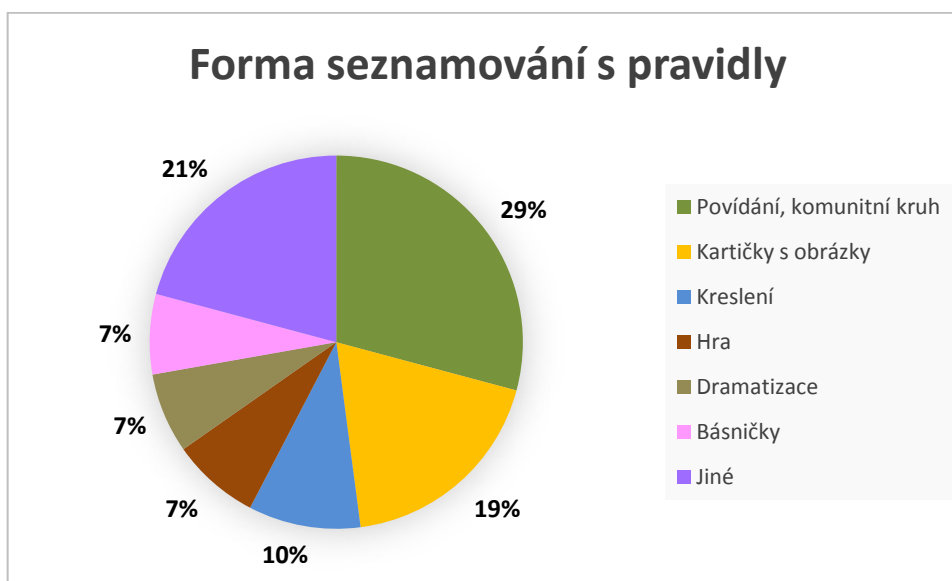
Respondenti odpovídající na tuto otázku jednoznačně uvedli (100 %), že pravidla stanovují v mateřské škole na začátku roku, tedy v září.

Graf č. 10: Jak se u vás pravidla stanovují?

V šetření mne dále zajímalo, jakým způsobem se pravidla v jednotlivých mateřských školách stanovují. Převážná většina respondentů uvedla (80), že jde o vzájemnou spolupráci dětí a učitele. 18 pedagogů odpovědělo, že stanovují pravidla sami a přednáší je dětem. Ve 2 případech navrhnou pravidla samy děti.

Graf č. 11: Jakou formou jsou děti seznamovány s pravidly?

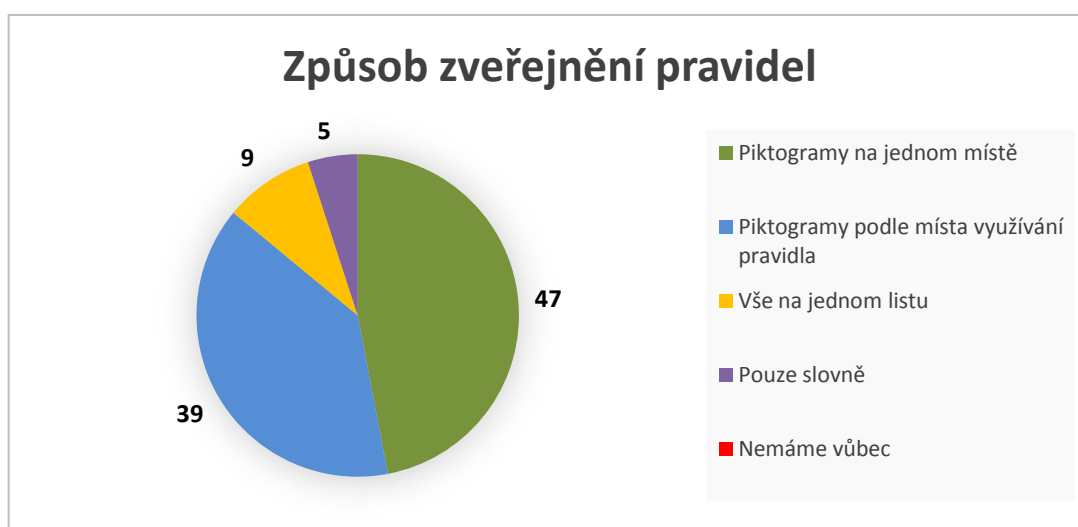
Nyní bych se více zaměřila na otázku, jakou formou jsou děti seznamovány s pravidly. V grafu jsou znázorněny jednotlivé formy dle odpovědí respondentů. Nejčastěji ovšem pedagogové uváděli kombinaci více způsobů. Většinou se jednalo o kombinaci ústa (povídání), oči (kartičky s obrázky různých situací nebo kreslení jednotlivých piktogramů) a pohyb (hra, dramatizace, prožitek). Mezi odpovědi „jiné“ jsem zahrnula situační učení, prožitkové učení, vysvětlení, pohádka, rituály a běžné činnosti, protože takto odpovědělo zanedbatelné množství respondentů.

Mezi odpověďmi byly ovšem i zajímavé, lišící se od běžné praxe. Zde je jejich výčet:

- seznamování formou prožitku – např. pravidlo „Ve školce neběháme“ – výroba šnečích ulit z kartonu, šnečí závody, povídání o bezpečnosti, vyvození pravidla, vlastní kresba pravidla a společné vyvěšení v úrovni očí;
- seznamování formou her – výlet po třídě, poznávání dle obrázků, situační učení, hraní podle pravidel a bez pravidel;
- pohádka na každé pravidlo, povídání s dětmi, jak pravidlo dodržovat, dramatizace, písnička, vyhýbání se negativním slovům;
- příběh „O Lucince“, která nevěděla, co je to mateřská škola – povídání o tom, jak probíhá den a jak se chovat, doplňování dětí, co je správné chování, co se jim líbí a nelíbí, výběr nejdůležitějších pravidel a děti vyberou piktogramy;

- dohoda o pravidlech v kruhu, vytisknutí omalovánek, děti vykreslily, nalepily na velký papír a stvrdily otiskem ruky;
- rituály spojené s pravidly – pravidlo „ochutnat“ spojené s básničkou, pravidlo „uklízet“ spojené se zazvoněním zvonečku;
- seznamování v kruhu – piktogramy obrácené na zemi, postupné obracení a povídání o každém pravidle, každý den je jedno pravidlo schované a děti přemýšlí, které to je, když uhádnou, opět povídání si o něm.

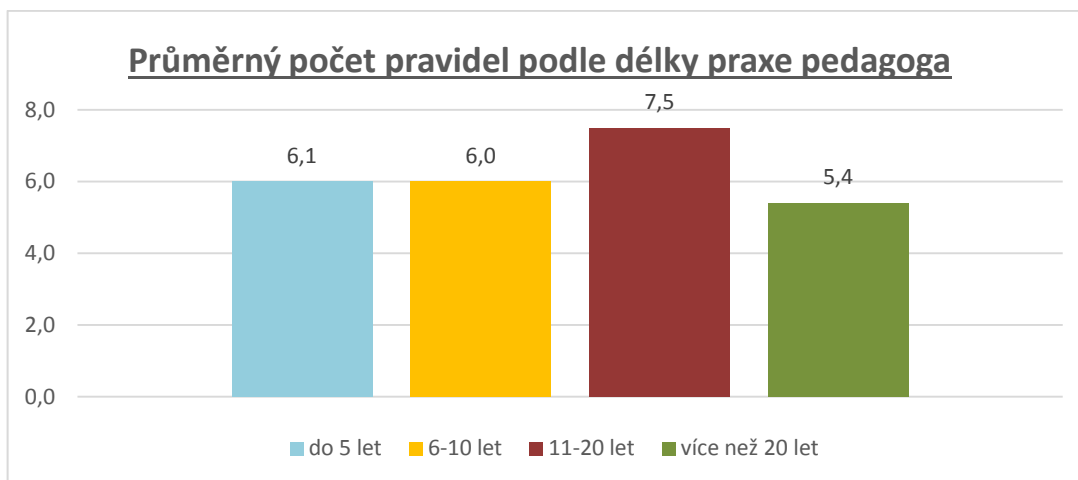
Graf č. 12: Jak máte pravidla zpracována?

V mateřské škole mají děti a učitelé zpracovaná pravidla většinou ve formě piktogramů. 47 tříd mateřských škol má piktogramy na jednom místě. Nejčastěji uváděli respondenti nástěnky. Dále 39 tříd má vyvěšeny piktogramy podle místa využívání pravidla, tedy na různých místech, kde se děti s pravidly mohou setkávat nejčastěji. V 9 případech mají v mateřské škole vše na jednom listu. Do tohoto okruhu odpovědí jsem započítala i odpověď, kdy mají vše zapsané v jednom sluníčku a vyvěšené na dveřích. 5 učitelů prezentuje dětem pravidla pouze slovně.

3) Co je obsahem pravidel v mateřské škole a zda jsou v jednotlivých mateřských školách nějakým způsobem pravidla jednotná?

Graf č. 13: Průměrný počet pravidel podle délky praxe pedagoga

Z výsledků dotazníků vyplývá, že v průměru je stanoveno 6 pravidel. Dle propočtů nemá na tento výsledek vliv ani věk dětí, ani počet dětí ve třídě. Teprve když jsem zpracovala výsledky z hlediska délky praxe pedagoga a stanovení počtu pravidel, vyšly lehké rozdíly v počtu stanovených pravidel, jak ukazuje graf č. 13.

Dle šetření u 100 respondentů jsem zjistila, že pravidla jsou víceméně jednotná, včetně názvů a obsahu jednotlivých pravidel. V dotaznících byla uváděna tato pravidla:

- **srdíčkové pravidlo** – týkající se vztahů; kamarádké; pomáhat si; spolupráce s kamarádem; chovat se k sobě ohleduplně; respektovat se; neubližovat si; STOP; to mi nedělej (99 % respondentů);
- **pusinkové pravidlo** - pusinka je na pěkná slova; nekřičet; umět poděkovat, poprosit a pozdravit; umět se omluvit (91 % respondentů);
- **želvičkové, šnečkové pravidlo** – neběhat po třídě, aby nedošlo ke zranění; běhat tam, kde je dovoleno (71 % respondentů);
- **hračkové, košťátkové pravidlo** – uklízet po sobě hračky; dodržovat pořádek; hračky jsou pro všechny; hrát si jen s jednou hračkou; nenosit do školky vlastní

hračky; neničit školní věci a hračky; na zazvonění zvonečku se uklízí (69 % respondentů);

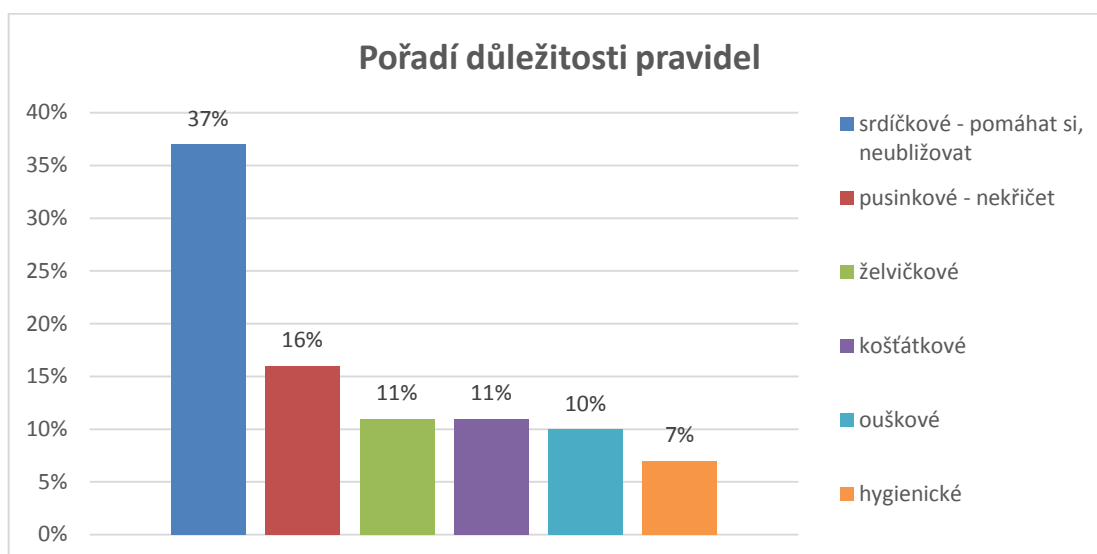
- **ouškové pravidlo** – naslouchat učiteli i sobě navzájem; vyslechnout druhého; neskákat do řeči; poslouchat; mluví jen jeden, ostatní naslouchají; pravidlo zvednuté ruky – děti se utiší a poslouchají učitele; pokud se chce dítě přihlásit o slovo, čeká vedle učitele, přitom se ho dotýká rukou a čeká na vyzvání; při pobytu venku na signál píšťalky přiběhnout k učiteli (51 % respondentů);
- **hygienické, ručičkové, kapičkové pravidlo** – hygiena a čistota v koupelně a na WC; mýt si ruce před jídlem, po WC (34 % respondentů);
- **kytičkové, ekologické pravidlo** – chovat se šetrně k životnímu prostředí; neplýtvat vodou; neničit květiny; chovat se hezky ke zvířatům; třídit odpad; recyklovat (38 % respondentů);
- **měsíčkové, hajánkové pravidlo** – při odpočinku ležet; nerušit kamarády (27 % respondentů);
- **talířkové pravidlo** – alespoň ochutnat (16 % respondentů);
- **ostatní**
  - sundáme bačkory na koberci;
  - u jídla se nemluví;
  - nejvýše 3 děti na koberci;
  - **očičkové pravidlo** – hlídám si učitele; jsem na dohled;
  - **hrbikové pravidlo** – snažíme se rovně stát, zadeček přitom nevysrkat, rovně také sedíme, záda nekulatíme.

4) Jaký je názor učitelů ve smyslu stanovení pořadí důležitosti pravidel na základě jejich pedagogické zkušenosti?

Zásadní otázkou pro mne bylo stanovení pořadí důležitosti pravidel v mateřských školách. Zajímalo mne, jakou váhu přiřkládají respondenti jednotlivým pravidlům. 37 % respondentů preferuje „srdíčkové“ pravidlo, tedy jsme kamarádi, pomáháme si, neubližujeme si, respektujeme se jako nejdůležitější. Po něm následuje pravidlo „pusinkové“ – nekřičet (16 %), pravidlo „želvičkové“ – chodit pomalu (11 %) a „košťátkové“ – úklid hraček (11 %).

Graf č. 14: Pořadí důležitosti pravidel všech respondentů

Dále jsem se zabývala otázkou pořadí důležitosti pravidel podle délky praxe pedagogů. Vytvořila jsem 3 skupiny pedagogů s praxí do 5 let, 6 – 20 let a nad 20 let. Výsledek je zpracován v tabulce č. 4 a následně v grafu č. 15.

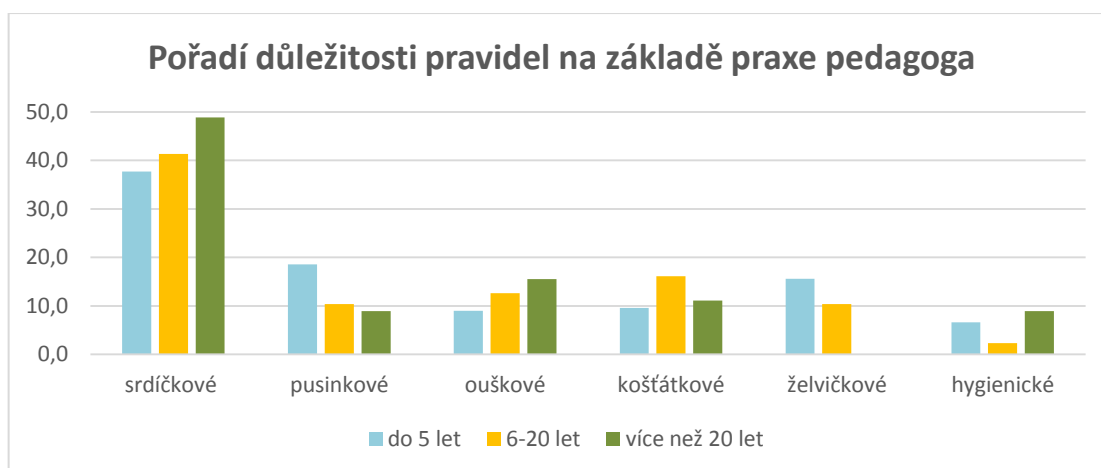
Tabulka č. 4: Pořadí důležitosti pravidel a délka praxe pedagoga

Pravidlo	Délka praxe		
	do 5 let	6-20 let	více než 20 let
srdíčkové	37,7	41,4	48,9
pusinkové	18,6	10,3	8,9
ouškové	9,0	12,6	15,6
košťátkové	9,6	16,1	11,1
želvičkové	15,6	10,3	0,0
hygienické	6,6	2,3	8,9

Jak již bylo uvedeno výše, nejdůležitějším pravidlem je pro všechny kategorie různé délky praxe „srdíčkové“ pravidlo. Pak jsou zajímavé další výsledky, kde se pedagogové podle různé délky praxe rozcházejí. Pedagogové s praxí do 5 let dále považují za důležité „pusinkové“ pravidlo (18,6 %) a „želvičkové“ (15,6 %), zatímco

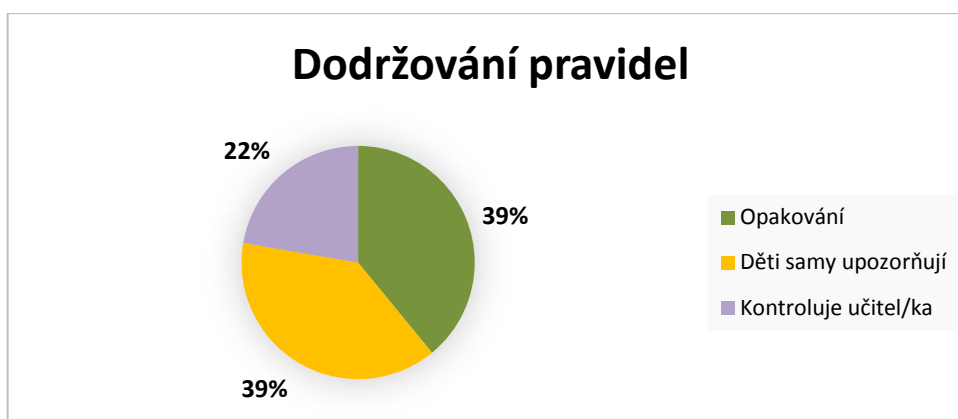
učitelé s praxí nad 20 let „želvičkové“ pravidlo neuvedli vůbec. Pro tyto učitele je naopak důležité pravidlo „ouškové“ (15,6 %). Pro pedagogy s praxí 6 – 20 let je v pořadí druhé důležité „košťátkové“ pravidlo (16,1 %) a nejméně důležité hygienické (2,3 %). Pro lepší znázornění jsem dané výsledky zpracovala v grafu č. 15.

Graf č. 15: Pořadí důležitosti pravidel na základě praxe pedagoga

5) Jakým způsobem je sledováno jejich dodržování? Jak se řeší porušování pravidel?

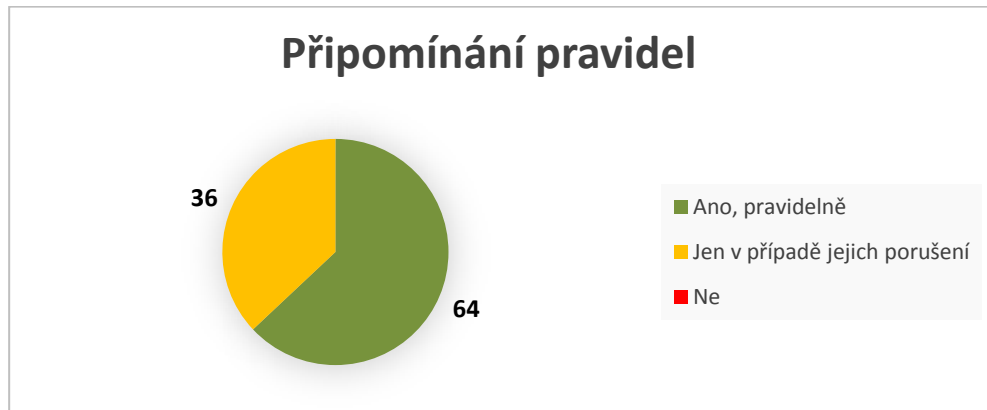
Graf č. 16: Jakými způsoby se dbá ve třídě dodržování pravidel?

Na danou otázku byla možnost více odpovědí. Nejčastější kombinace byla všechny tři výše uvedené možnosti, tedy opakování, děti samy upozorňují i kontroluje učitelka (38 respondentů). Většina respondentů (85) považuje opakování za klíčové

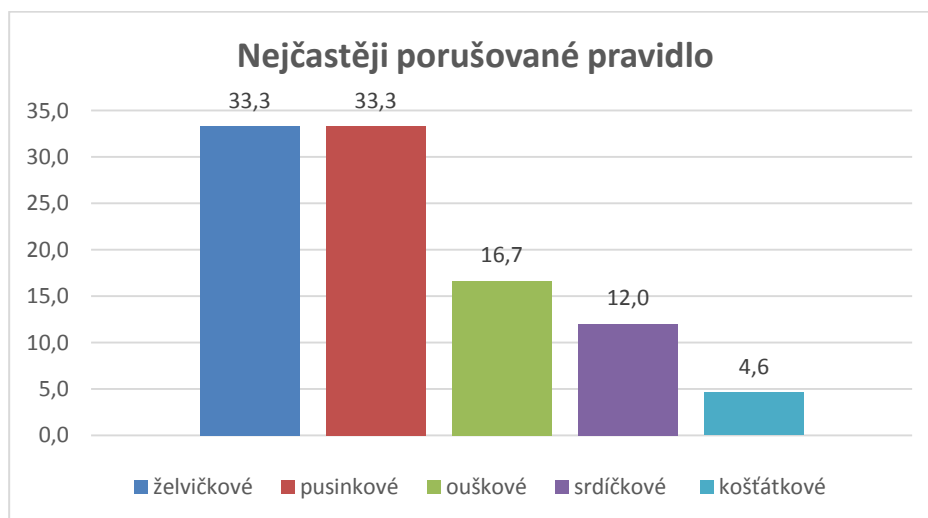
v otázce dodržování pravidel. Proto je třeba pravidla opakovat dle potřeby, ale i průběžně během celého roku, což považuje za důležité 64 pedagogů, jak je znázorněno na grafu č. 17.

Graf č. 17: Jsou dětem pravidla připomínána?

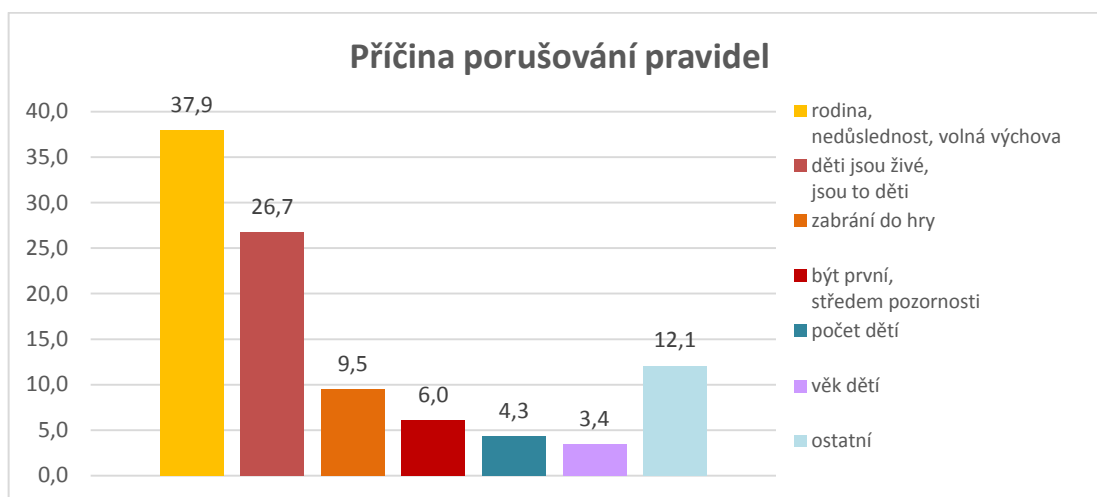
Dále mne zajímalo, které pravidlo děti nejčastěji porušují a co považují pedagogové za největší příčinu porušování pravidel.

Graf č. 18: Jaké je nejčastěji porušované pravidlo?

Jak uvádějí respondenti, je nejčastěji porušované pravidlo „želvičkové“ (33,3 %) a „pusinkové“ (33,3 %) pravidlo, tedy po třídě neběháme a křik, sprostá slova.

Graf č. 19: V čem vidíte nejčastější příčinu porušování pravidel?

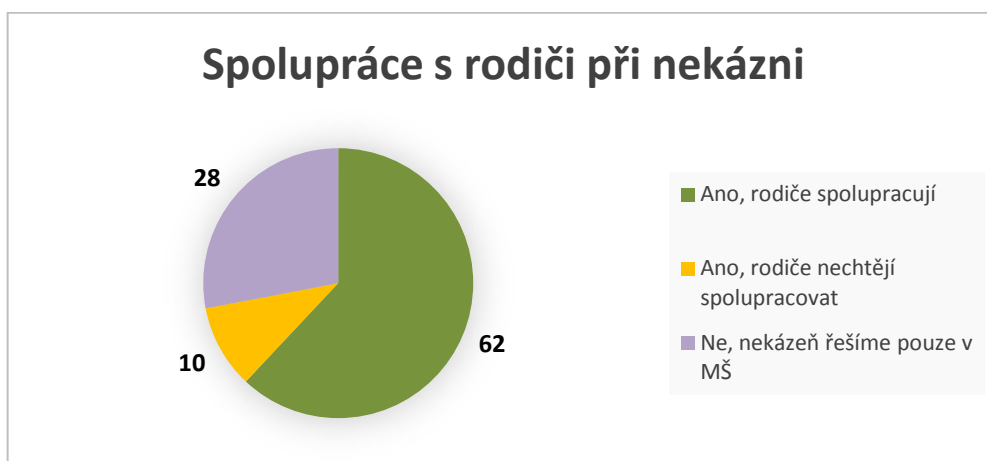

Graf č. 19 zobrazuje názor respondentů na nejčastější příčinu porušování pravidel. Pedagogové vidí nejčastější příčinu v rodině, v nedůsledné a volné výchově, kdy děti nemusí doma dodržovat pravidla a mnohdy je nemají doma ani nijak nastavena (37,9 %). Dále respondenti uváděli jako příčinu to, že prostě děti jsou děti a jsou živé (26,7 %). Děti pak porušují pravidla v důsledku zabránění do hry (9,5 %), chtějí být středem pozornosti, ať kladné nebo záporné (6 %) a malé množství respondentů označilo jako příčinu počet (4,3 %) a věk (3,4 %) dětí.

Dále dotázaní uváděli následující příčiny:

- děti napodobují jeden druhého;
- děti si neumí hrát v menších skupinách;
- děti experimentují, zapomínají na nebezpečí nebo ho nepoznaly;
- netrpělivost, nevymluvenost dětí;
- hlučnost prostředí;
- prostor v MŠ svádí ke běhání;
- nedůslednost učitelky (odpověděla 1 učitelka nad 51 let, s praxí nad 20 let, která učí na venkovské škole s více než 25 dětmi ve třídě ve věku 2,5-7 let).

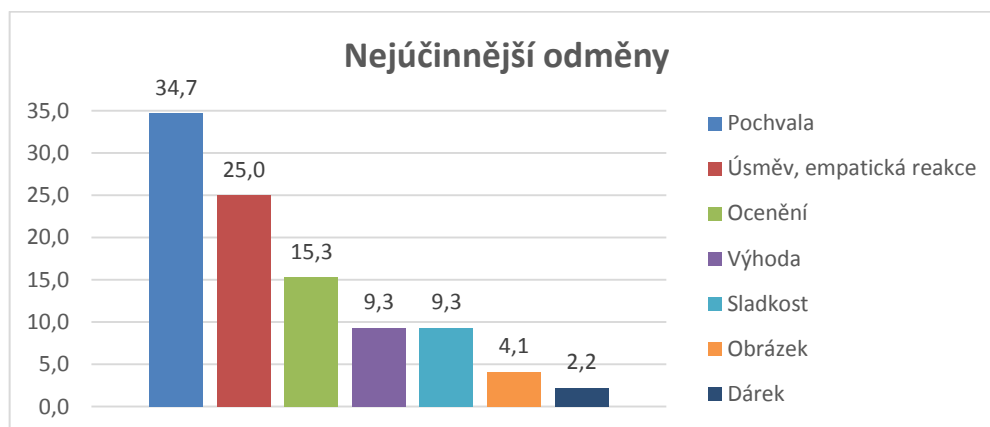
Graf č. 20: Probíráte nekázeň s rodiči?

Na otázku, zda je nekázeň dětí řešena i s rodiči, odpovědělo 62 respondentů, že ano a rodiče spolupracují. 10 učitelů probírá nekázeň s rodiči, ti ovšem nespolupracují. 28 dotázaných řeší nekázeň interně pouze v rámci mateřské školy.

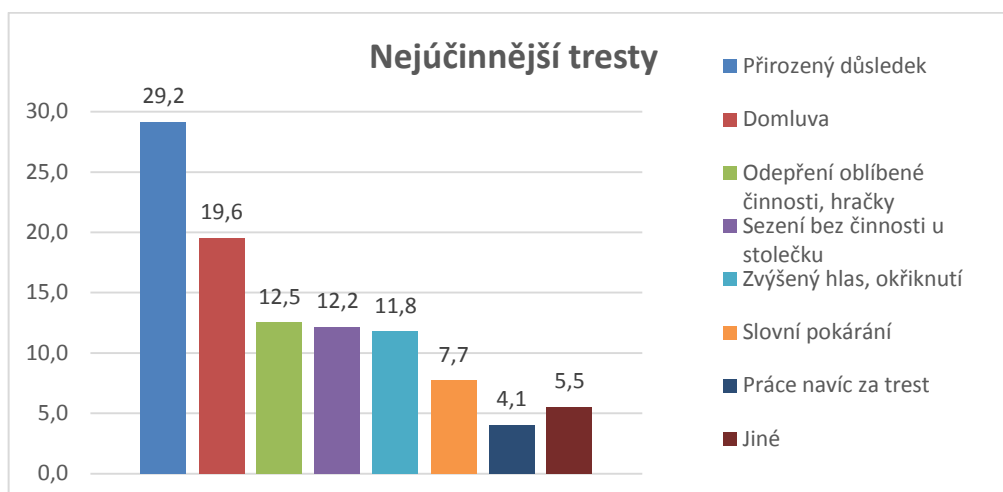
Na tuto otázku navazuje následující graf se znázorněním, jaké tresty a jaké odměny považují pedagogové za nejúčinnější v mateřské škole.

Graf č. 21: Jaké odměny považujete v MŠ za nejúčinnější?

Nejčastěji uváděli respondenti jako nejúčinnější odměnu pochvalu, empatickou reakci a ocenění. Je potěšitelné, že sladkost, obrázek a dárek výrazně zaostávají za ostatními odměnami.

Graf č. 22: Jaké tresty považujete v MŠ za nejúčinnější?

Tresty nejčastěji řeší respondenti vysvětlením, co bylo porušeno a jaký z toho vyplývá přirozený důsledek (29,2 %) a domluvou (19,6 %). Osmina učitelů dále uvádí jako trest odepření oblíbené činnosti či hračky, sezení u stolečku bez činnosti a zvýšený hlas. Jako jiné tresty bylo uvedeno: dítě si půjde hrát jinam; vypláchnutí pusinky; poprošení ručiček; děti si samy určí trest; nakreslení pravidla, které dítě porušilo.

4.2 Rozhovor

Nyní uvedu přehled výpovědí pedagogů plynoucí z rozhovoru vzhledem k jednotlivým cílovým otázkám.

1) Jaká je přítomnost systému pravidel v dotazovaných mateřských školách a jaký je názor učitelů na jejich funkčnost?

U všech komunikačních partnerů mají v mateřské škole nastavený systém pravidel, který je též řádně vyvěšen na viditelném místě, aby byl dětem na očích. Pedagogové považují pravidla za nezbytnou součást výchovy dětí, která pomáhá udržovat funkční kolektiv. Dále se shodují v tom, že pravidla jsou pro všechny, protože právě učitel by měl být dětem vzorem chování.

2) Jak je řešeno stanovení pravidel ve třídách mateřských škol a jejich zveřejnění?

Jaký byl důvod iniciace jejich vzniku?

Všichni komunikační partneři odpověděli jednoznačně, že s pravidly seznamují děti během 1 – 2 adaptačních týdnů v září a dále dochází k jednotlivým úpravám či přidávání pravidel podle potřeby v průběhu celého školního roku. Pravidla jsou stanovena vzájemnou spoluprací učitele a dětí. Každé pravidlo je pak ztvárněno ve formě piktogramů.

Děti jsou seznamovány s pravidly formou příběhu a dramatizace, formou obrázků, kdy mají samy vyvodit, co je dobře a co špatně a dále formou básniček.

Jako důvody iniciace vzniku pravidel uváděli komunikační partneři, že vycházeli ze zkušeností z minulých let a stanovení toho, co je pro ně důležité. Vycházeli z potřeby nutnosti stanovení určitého rámce, ve kterém funguje společenství lidí.

3) Co je obsahem pravidel v mateřské škole a zda jsou v jednotlivých mateřských školách nějakým způsobem pravidla jednotná?

V obsahu se všichni komunikační partneři shodují. U „srdíčkového“ pravidla uváděli pedagogové hlavně vzájemný respekt mezi všemi (a ne „jsme všichni kamarádi“). Dále uvedli „pusinkové“ pravidlo – nekřičíme, nepoužíváme vulgární výrazy; „želvičkové“ – chodíme pomalu; „ouškové“ – nasloucháme si; „košťátkové“ – uklízíme; „očíčkové“ – zůstávám na dohled učiteli a „kapičkové“ – myjeme si ruce. Jeden pedagog uvedl též „bonbónkové“ pravidlo, kdy děti nesmí do mateřské školy nosit bonbóny, žvýkačky, lízátka a jiné cukrovinky. Při narozeninách mohou děti přinést jen to, co s rodiči doma upekly.

4) Jaký je názor učitelů ve smyslu stanovení pořadí důležitosti pravidel na základě jejich pedagogické zkušenosti?

Všichni pedagogové uvedli, že za nejdůležitější považují pravidlo „srdíčkové“, a to neubližovat si, respektovat se. Dále „pusinkové“ pravidlo – nekřičet, nemluvit sprostě. Poté se odpovědi rozcházejí. Pedagogové s praxí do 5 let uvedli pravidlo „želvičkové“ a „očíčkové“, pedagogové s praxí nad 20 let pravidlo „košťátkové“ a „ouškové“.

5) Jakým způsobem je sledováno jejich dodržování? Jak se řeší porušování pravidel?

Na tuto otázku uvedli všichni pedagogové shodné sledování dodržování pravidel, a to opakováním v průběhu roku a při porušení pravidla, dále kontroluje dodržování sama učitelka a též děti vzájemně se upozorňují na nesprávné chování mezi sebou. Jeden pedagog odpověděl, že jakmile vidí porušování pravidla, začne povídat básničku, kterou mají s pravidlem spojenou a všechny děti se většinou přidají.

Za nejčastěji porušené pravidlo bylo označeno pravidlo „pusinkové“. Dále bylo uvedeno pravidlo „srdíčkové“, ale dle slov pedagoga se jedná o jednoho agresivního chlapce, který pak přenáší agresi na ostatní, když jim ubližuje. Ostatní děti pravidla více méně dodržují a není s nimi problém.

Jako příčinu porušování pravidel vidí nejčastěji pedagogové ve výchově v rodině, kde panuje volná výchova a rodiče nemají na děti čas, poté v temperamentu dětí.

Porušení pravidel řeší pedagogové hlavně vysvětlením, co dítě porušilo a vyvozením důsledků. Další možností je domluva, kdy dítě si někdy ani neuvědomí, že něco porušilo, zejména, když nemá pravidla osvojená. Pak též pedagogové uváděli sezení u stolečku. Zazněla i odpověď jinak, a to v případě výše uvedeného problematického chlapce, kdy přirozený důsledek moc nezabírá. Chlapec pak jde s pedagogem vypustit vztek, kdy nejlépe zabírá pevné objekty. Dalšími možnostmi vypouštění vzteku je společné počítání do deseti, bouchání do antistresového pytle, společné dupání. Základem je, že dítě je odvedeno od ostatních, kde nikomu nemůže ublížit. Vrací se, až když si je jistý, že situaci zvládne, pak si promyslí, co se stalo a jak by se to dalo napravit.

6) Jaká je znalost pravidel u dětí ve vybraných mateřských školách?

Z rozhovorů vyplynulo, že děti se dokážou v mateřské škole daným pravidlům přizpůsobit. U mladších dětí je potřeba pravidla opakovat častěji, nejsou zvyklé z domova mít nějaká pravidla vůbec nastavena a je to pro ně novinka, co se po nich v mateřské škole chce. Starší děti zvládají pravidla více méně dodržovat, umí na nedodržování též upozorňovat mladší děti a ví, co plyne z jejich porušení.

5 DISKUZE

V rámci diskuze se pokusím shrnout výsledky z dotazníkového šetření a z rozhovorů zaměřených na zjištění systému pravidel v mateřských školách a odpovědět na jednotlivé cílové otázky.

Dotazník byl koncipován tak, aby z něj bylo možno vyvodit odpovědi na výzkumné otázky. Na úvod jsem kladla otázky ohledně respondentů, jejich věku a délky praxe, kde učí, jaký je věk a počet dětí v jejich třídě. Tyto otázky nebyly stěžejními, ale znázornily a dokreslily vzorek respondentů.

Otázky týkající se stanovení pravidel ve třídě, nutnosti jejich dodržování dalšími pracovníky a postoj jednotlivých pedagogů k pravidlům mi pomohly zodpovědět výzkumnou otázku č. 1, kde bylo cílem **zjistit přítomnost systému pravidel v dotazovaných mateřských školách a názor učitelů na jejich funkčnost**. Je potěšitelné, že všichni učitelé (100 %) považují přítomnost pravidel za samozřejmost, kdy je třeba mít nastavený určitý řád a nikdo se nedomnívá, že pravidla jsou zbytečná. Toto potvrzují i autoři všech knih týkající se výchovy dítěte (např. Čáp, Mareš, Matějček, Průcha, Rogge, Svobodová), kdy všichni vyzdvihují potřebu pravidel, která dětem přináší pocit jistoty a bezpečí. Z hlediska výchovy se jedná o velmi důležitý prvek. S tímto názorem se ztotožňuji i já. Považuji pravidla za základ, který by měl být nastaven nejen v každé mateřské škole, ale hlavně i doma.

Otázky ohledně toho, kdo, kdy, jak a jakým způsobem stanovuje pravidla, mi pomohly zodpovědět 2. výzkumnou otázku, **jak je řešeno stanovení pravidel ve třídách mateřských škol a jejich zveřejnění**. Dle Cangelosiho (1994) jsou 4 způsoby stanovení pravidel. Buď pravidla striktně stanoví učitel, nebo je stanoví učitel, ale je ovlivněn návrhy žáků, třetí možností je stanovení pravidel samotnými žáky a čtvrtou možností je kombinace předchozích, což může vypadat následovně: Učitel stanoví základní rámec a žáci pak v rámci těchto obecných pravidel stanovují jejich konkrétnější formu. Já osobně jsem pro tuto čtvrtou variantu. Tedy nejprve stanovit dětem základní rámec, co bych byla ráda, aby se ve třídě dodržovalo a poté nechat děti, aby samy tomu daly finální podobu. Tento způsob preferuji hlavně z toho důvodu, že děti se poprvé setkávají s větší skupinou dalších dětí, neví, jak se správně chovat,

aby vše fungovalo a z rodin nejsou většinou zvyklé respektovat i ostatní. Na základě výzkumu mohu potvrdit, že 80 % respondentů a všichni komunikační partneři též upřednostňují tento způsob vzájemné spolupráce dětí a učitele. I Kopřiva (2008) udává, že toto je nejlepší způsob, jak dojde u dětí nejlépe ke zvnitřnění pravidel.

Dále bylo jednoznačně zjištěno, že děti jsou s pravidly seznamovány již v září, tedy po nástupu do mateřské školy, což považuji za samozřejmé, aby děti hned od začátku pochopily, jak jejich společenství bude fungovat a na jakých principech.

Pedagogové používají na seznamování dětí s pravidly různé formy. Většinou se jednalo o kombinaci ústa (povídání si v kruhu, povídání si nad kartičkami s obrázky správného a nesprávného chování), oči (kartičky s obrázky různých situací nebo kreslení jednotlivých piktoqramů) a pohyb (hra, dramatizace, prožitky), což považuji za vhodnou variantu pro zapamatování si pravidel. Pokud je seznamování s pravidly prováděno pouze frontálním učením, pak budou pravidla u dětí sotva zaregistrována. Já osobně preferuji způsob stanovení pravidel pomocí představení nějakým příběhem, povídání si o příběhu, co bylo špatně a co dobře s podporou obrázků, které lze vybarvit, následnou dramatizací a vyvozením pravidla s básničkou. Děti tak mohou prožívat a vnímat pravidla všemi smysly a vyzkoušet si je na vlastní kůži.

Otázka ohledně jednotlivých pravidel, která mají pedagogové v mateřské škole dohodnuta, mi pomohla zodpovědět otázku číslo 3, **co je obsahem pravidel v mateřské škole a zda jsou v jednotlivých mateřských školách nějakým způsobem pravidla jednotná.** Jednotliví pedagogové uváděli zavedená pravidla u nich v mateřské škole, kterým jsem přiřadila jednotlivé kódy a zpracovala do skupin pravidel. Bylo to vcelku jednoduché, protože učitelé mají systém pravidel více méně jednotný. Nejčastěji bylo uváděno pravidlo týkající se vztahů (označované jako „srdíčkové“ a „kamarádkové“), kdy u spousty respondentů bylo uvedeno, že děti nemusí být všichni kamarádi, ale že se musí vzájemně respektovat. Toto beru jako kladný posun od původního klasického vztahového pravidla – všichni jsme kamarádi, všichni se máme rádi. Jsem toho názoru, že nemusím být s každým kamarád, ale musím každého umět respektovat. Dalšími pravidly je pravidlo týkající se mluvení (uváděné jako „pusinkové“), tedy být slušný, nepoužívat sprostá slova a nekřičet a pravidlo týkající se

bezpečnosti a rychlosti pohybování se v prostorách mateřské školy (uváděné jako „želvičkové“), které mnoho učitelů specifikovalo jako běhat tam, kde je to dovoleno, neběhat po třídě, neběhat mezi stoly nebo chodit pomalu. Dále bylo uváděno pravidlo týkající se pořádku, nutnosti uklízet hračky a neničit školní věci (uváděné jako pravidlo „košťátkové“ či „hračkové“). Neméně důležitým pravidlem je též pravidlo týkající se naslouchání učiteli i sobě navzájem, vyslechnutí druhého a neskákání si do řeči (označované jako „ouškové“ pravidlo). Hygienické pravidlo je stanoveno pro dodržování hygieny a čistoty. Dále je to pravidlo zavedené k šetrnému chování se k životnímu prostředí, včetně třídění odpadu (uváděné jako „kytičkové“ pravidlo). Učitelé též uváděli pravidlo pro odpočinek po obědě a nerušení kamarádů, kteří spí (označené jako „měsíčkové“ pravidlo). Dalším je pravidlo, kdy děti musí alespoň ochutnat jídlo na talíři, ale nemusí ho sníst celé (uváděné jako „talířkové“ pravidlo). Mezi ostatní pravidla jsem shrnula pravidla, která byla méně uváděná. Jedná se o sundání přezůvek na koberci, nejvýše 3 děti na koberci, pravidlo být na dohled učiteli, nenosit do mateřské školy sladkosti a pravidlo týkající se držení těla v sedě i ve stoje. Jeden učitel též uvedl pravidlo, že při jídle se nemluví, s čímž tedy zásadně nesouhlasím. Myslím si, že jídlo je ve většině rodin jediná činnost, kterou dělají společně a kdy jindy by si měli popovídat, než když jsou všichni spolu. Toto pravidlo by mi v mateřské škole vadilo a neztotožnila bych se s ním.

Další výzkumnou otázkou v mé práci je otázka č. 4 týkající se **stanovení pořadí důležitosti pravidel u jednotlivých pedagogů**. Já osobně pokládám za nejdůležitější pravidlo týkající se vztahů, což potvrdil i můj výzkum. Tento výsledek se dal předpokládat z výše uvedených souvislostí, a to z důvodu, že děti doma mají volnou výchovu, jsou zvyklé, že co chtějí, to i dostanou a pak přijdou do mateřské školy, kde to funguje jinak. Děti si pak neví rady, neumí se chovat k sobě navzájem a používají síly, aby dosáhly toho, co chtějí. Celkově další v pořadí bylo pravidlo ohledně křičení a mluvení slušně, poté pravidlo týkající se rychlosti pohybu ve třídě a dále pravidlo týkající se úklidu.

Když jsem porovnála pořadí důležitosti vzhledem k délce praxe pedagogů, zjistila jsem, že nejdůležitějším pravidlem je pro všechny kategorie jednoznačně pravidlo týkající se vztahů. Pak jsou zajímavé další výsledky, kdy pedagogové s praxí do 5 let

považují za další důležité pravidlo týkající se mluvení a rychlosti pohybu, zatímco učitelé s praxí nad 20 let pravidlo týkající se pohybu neuvedli vůbec. Pro tyto učitele a stejně i pro učitele s praxí 6 – 20 let je pak důležité pravidlo naslouchat a úklidové pravidlo.

Nezbývá mi než jednoznačně souhlasit s nejdůležitějším pravidlem vztahovým, do kterého bych zařadila i umět se k sobě slušně chovat, umět se pozdravit, poprosit a poděkovat. Dále bych zařadila pravidlo naslouchání – tedy mluví jen jeden a umět si naslouchat a pravidlo nekřičet a nepoužívat sprostá slova. Pokud bychom respektovali doporučení formulovat pravidlo pozitivně, mohlo by znít např. takto: používat „půlmetrový hlas“ (vyvozuje se pokusem zjišťování síly hlasu slyšitelnou na půl metru), hlas podle „volume“ a vše se dá říci slušnými slovy. Tato pravidla jsou pro mě důležitá z hlediska dalšího vývoje dítěte. Nicméně důležitá určitě jsou všechna pravidla, která jsou v mateřské škole nastavena, jak uváděli někteří pedagogové, s čímž souhlasím, jinak by jich nebylo potřeba.

V dotazníku formulované otázky ohledně způsobu dodržování a připomínání pravidel v mateřské škole, upřesnění nejčastěji porušovaného pravidla a jeho příčiny, dále ohledně probírání nekázně s rodiči, trestů a odměn v mateřské škole mi zodpověděly otázku č. 5 týkající se **způsobu sledování dodržování pravidel a řešení jejich porušování**. Většina učitelů za klíčové v otázce dodržování pravidel považuje jejich opakování. A to jak při porušení, tak i průběžně během celého roku. Na porušování pravidel upozorňují jak učitelé, tak i samy děti. Tato možnost jako kombinace všech 3 způsobů sledování dodržování byla uváděna nejčastěji. Upozorňování dětí na pravidla je typické pro jejich věk dle Piagetova pojetí morálky, kdy jsou pravidla svatá a nedotknutelná (Heidbrink, 1997).

Dle výzkumu bylo dále zjištěno, že nejvíce porušované pravidlo je týkající se rychlosti a pravidlo ohledně křiku a sprostých slov.

Pedagogové vidí nejčastější příčinu porušování pravidel v rodině, v nedůsledné a volné výchově. Děti nemají doma nastavena pravidla nebo se nevyžaduje jejich důsledné dodržování. S tímto názorem vcelku souhlasím, rodiče nemají na děti čas. Nemají čas se jim věnovat, což je bohužel způsobeno i dnešní uspěchanou dobou. Další

příčinu vidí pedagogové v tom, že děti jsou prostě děti a jsou živé, pak je pochopitelné, že porušují pravidlo rychlosti, jelikož pohyb je pro děti přirozený. Následně vidí pedagogové příčinu v zabrání do hry; být středem pozornosti; v počtu a věku dětí. Děti nejsou naprogramovány k záměrnému porušování pravidel, proto je třeba za nekázní vidět i něco více než jen samotné dítě a hledat příčiny, proč se toto děje. Učitelé pak většinou nekázeň řeší společně s rodiči, kteří jsou ochotni spolupracovat. Pouze 10 pedagogů uvedlo, že rodiče ochotni spolupracovat nejsou a zauímají spíše obranářské postavení, že dítě jim doma toto rozhodně nedělá. Pokud rodina nespolečně pracuje na hrubším porušování nekázně, je to pak v mateřské škole problém, se kterým musí pedagog počítat a snažit se hledat různé způsoby řešení. Jak již bylo uvedeno, dle Matějčka (1997) má mít trest tři hlavní funkce, a to: napravit škodu, zabránit tomu, aby se chování opakovalo a zbavit pocitu viny. A to bychom měli mít na paměti.

Porušení pravidel řeší pedagogové převážně vysvětlením, co dítě porušilo a jaký z toho plyne důsledek, tedy přirozený důsledek, což považují za nejlepší řešení. Dítě pak vidí přímé souvislosti mezi nekázní a trestem. Další častou uváděnou možností byla domluva, kdy dítě si někdy ani neuvědomí, že něco porušilo, zejména, když nemá pravidla osvojena. Dále učitelé udávali jako trest odepření oblíbené činnosti či hračky, sezení u stolečku bez činnosti a zvýšený hlas. V případě problematického chlapce, kdy přirozený důsledek moc nezabírá a rodiče nevidí příčinu nekázně v sobě, je použito metody jít vypustit vztek s pedagogem, uklidnit se, promyslet, co se stalo a jak by se to dalo napravit. Jelikož každé dítě je individualita lze předpokládat, že na problémové děti, kdy se vyskytuje nekázeň ve větší míře, je nutno najít tu správnou cestu.

Naproti tomu považují pedagogové za neúčinnější odměnu pochvalu, empatickou reakci a ocenění. Jak mi bylo potvrzeno z rozhovoru, pedagogové moc nevnímají rozdíl mezi pochvalou a oceněním. Odměňují tím způsobem, že ocení něco konkrétního, nějakou činnost, či výkon ve vztahu k dítěti, nejedná se tedy o klišé, ale jde o ocenění a uznání. Je potěšitelné, že sladkost, obrázek a dárek v současných mateřských školách výrazně zaostávají v pořadí neúčinnějších odměn.

Na výzkumnou otázku č. 6, **jaká je znalost pravidel u dětí**, jsem použila metodu rozhovorů s pedagogy. Učitelé uvedli, že děti se většinou dokáží v mateřské škole

daným pravidlům přizpůsobit. Mladší děti potřebují pravidla opakovat, zvnitřnění pravidel u nich vyžaduje delší čas, nejsou zvyklé z domova mít nějaká pravidla nastavena, je to pro ně něco nového, dokonce i nepříjemného muset něco dodržovat. U starších dětí lze vidět určitý posun schopnosti řídit se pravidly, dokáží pravidla více méně dodržovat, dokáží na nedodržování též upozorňovat mladší děti a ví, co plyne z jejich porušení. Je to přirozený morální vývoj dítěte.

ZÁVĚR

Cílem, se kterým jsem začala psát tuto bakalářskou práci, bylo zjistit přítomnost systému pravidel v mateřských školách a získat o něm hlubší informace. Myslím, že cíl se mi podařilo naplnit. Práce pro mě byla osobním přínosem. Jako začínající učitel jsem získala větší povědomí o nutnosti stanovit pravidla, o jejich implementaci do života mateřské školy, o jejich dodržování a řešení nekázně.

Zjistila jsem, že ve všech mateřských školách mají nastavena pravidla a považují je za základní při fungování určitého společenství. Pedagogové iniciovali jejich vznik nejčastěji zkušeností z minula a potřebou utvořit jakýsi rámeček společného soužití více dětí. Většinou se při jejich stanovení jedná o spolupráci učitele a dětí. Jejich prezentace probíhá kombinací více způsobů a následně jsou vystavena na viditelných místech formou piktogramů pro jejich lepší uvědomění a zapamatování. V mateřských školách mají pravidla více méně jednotná. Týkají se vlastní osoby dítěte, vztahů k ostatním dětem, k dospělým a k okolí. Pedagogové se shodují na vztahovém pravidlu (označovaném jako „srdíčkové“ pravidlo) jako nejdůležitějším. Je to určitě základ, který by si dítě mělo odnést dále do života. Chovat se k ostatním s respektem, nikomu neubližovat a být vůči okolním lidem tolerantní.

Na dodržování pravidel se dbá jejich opakováním, kontrolou pedagoga a i samotným hlídáním dětí mezi sebou. Samozřejmě dochází i k jejich porušování. Pedagogové vidí nejčastější příčinu v rodině a jejich volné výchově. Já věřím, že děti jsou schopny dodržovat pravidla tam, kde jsou stanovena a je důsledně trváno na jejich dodržování, což mi potvrdilo i pár dotazovaných pedagogů. Jako tresty za porušování pravidel je nejčastěji volena metoda přirozeného důsledku a jako odměna byla uváděna pochvala, empatická reakce a ocenění. Pochvala by ovšem v žádném případě neměla být paušální, ale měla by mít konkrétní popisnou formu. Respondenti odpověděli v dotazníku většinou na všechny otázky, což dokazuje, že tato problematika je pro ně důležitá.

Záleží na každém z nás, jak uvedeme děti do světa společenství a nastavíme naše vzájemné hranice. Chtějme, aby z dětí vyrostly empatické bytosti, schopné respektovat a tolerovat názory druhých a podporujeme jejich vnitřní svobodu.

Na závěr bych chtěla upozornit na to, že nikdo není dokonalý a chybovat je lidské. Tím, že chybujeme a umíme chybu napravit, to je to, co nás posouvá na našem osobním žebříčku hodnot dál.

Použitá literatura

1. BUREŠOVÁ, Lenka, 2013. *K problému vytváření a aplikace "Pravidel třídy v MŠ"* [online]. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Pedagogická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jaroslav Řezáč, CSc. [cit. 2018-05-03]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/371313/pedf_b/.
2. CANGELOSI, S. James, 1994. *Strategie řízení třídy*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-083-9.
3. ČAPEK, Robert, 2008. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1718-0.
4. ČÁP, Jan, 1993. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7066-534-3.
5. ČÁP, Jan, 1996. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV nakladatelství. ISBN 80-85866-15-3.
6. ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-463-X.
7. ČERNÝ, Vojtěch a Kateřina GROFOVÁ, 2017. *Děti a emoce*. Brno: Edika. ISBN 978-80266-1125-7.
8. DUBEC, Michal, 2007. *Poznáváme, určujeme a dodržujeme základní pravidla chování ve třídě a ve škole*. Praha: o.s. Projekt Odyssea. ISBN 978-80-87145-15-9.
9. GRECMANOVÁ, Helena, 2008. *Klima školy*. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-010-3.
10. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2009. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-569-1.
11. HEIDBRINK, Horst, 1997. *Psychologie morálního vývoje*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-154-1.
12. HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1168-3.
13. KOMENSKÝ, Jan Ámos, 1905. *Didaktika Veliká*. Praha: Nákladem dědictví Komenského.
14. KOPŘIVA, Pavel et al., 2008. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála. ISBN 978-80-904030-0-0.

15. MATĚJČEK, Zdeněk, 1989. *Rodiče a děti*. Praha: Avicentrum. ISBN 08-056-89.
16. MATĚJČEK, Zdeněk, 1997. *Po dobrém nebo po zlém*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-138-X.
17. PELIKÁN, Jiří, 2009. Fenomén výchova. In: PRŮCHA, Jan. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.
18. PREKOPOVÁ, Jiřina, 2001. *Jak být dobrým rodičem*. Praha: Grada. ISBN 80-247-9063-7.
19. PREKOPOVÁ, Jiřina, 2010. *I rodiče by měli dělat chyby*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-766-4.
20. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2001. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-579-2.
21. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, 2017 [online]. Praha: MŠMT. [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/39793/>.
22. ROGGE, Jan-Uwe, 1996. *Děti potřebují hranice*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-088-X.
23. ROGGE, Jan-Uwe, 2005. *Rodiče určují hranice*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-990-9.
24. ŘÍČAN, Pavel, 2013. *S dětmi chytře a moudře*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0343-8.
25. SPERRY, Rachel Wagner, 2016. *Komunikace v problémových situacích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1115-0.
26. SVOBODOVÁ, Eva a kol., 2010. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-774-9.
27. SVOBODOVÁ, Eva, Miluše VÍTEČKOVÁ a kol., 2017. *Osobnost předškolního pedagoga*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1243-0.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – RVP PV (2017)	60
Příloha č. 2 - Vzorový dotazník.....	63
Příloha č. 3 – Ukázka vyplněného dotazníku	67
Příloha č. 4 – Otázky rozhovoru, navržené otázky.....	72
Příloha č. 5 – Ukázka vlastního rozhovoru.....	74
Příloha č. 6 - Ukázky piktogramů používaných v mateřských školách.....	79

Přílohy

Příloha č. 1 – RVP PV (2017, s. 12 - 26)

Dítě ve výstupu sociálních a personálních kompetencí:

- *si uvědomuje, že za sebe i své jednání odpovídá a nese důsledky*
- *projevuje dětským způsobem citlivost a ohleduplnost k druhým, pomoc slabším, rozpozná nevhodné chování; vnímá nespravedlnost, ubližování, agresivitu a lhostejnost*
- *při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje; v běžných situacích uplatňuje základní společenské návyky a pravidla společenského styku; je schopné respektovat druhé, vyjednávat, přijímat a uzavírat kompromisy*
- *se spolupodílí na společných rozhodnutích; přijímá vyjasněné a zdůvodněné povinnosti; dodržuje dohodnutá a pochopená pravidla a přizpůsobuje se jim*
- *chápe, že nespravedlnost, ubližování, ponižování, lhostejnost, agresivita a násilí se nevyplácí a že vzniklé konflikty je lépe řešit dohodou; dokáže se bránit projevům násilí jiného dítěte, ponižování a ubližování*

Dítě v okruhu činnostních a občanských kompetencí:

- *chápe, že se může o tom, co udělá, rozhodovat svobodně, ale že za svá rozhodnutí také odpovídá*
- *má základní dětskou představu o tom, co je v souladu se základními lidskými hodnotami a normami i co je s nimi v rozporu, a snaží se podle toho chovat*
- *spoluvytváří pravidla společného soužití mezi vrstevníky, rozumí jejich smyslu a chápe potřebu je zachovávat*
- *si uvědomuje svá práva i práva druhých, učí se je hájit a respektovat; chápe, že všichni lidé mají stejnou hodnotu*
- *ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit*
- *dbá na osobní zdraví a bezpečí svoje i druhých, chová se odpovědně s ohledem na zdravé a bezpečné okolní prostředí (přírodní i společenské)*

V oblasti Dítě a jeho psychika – sebepojetí, city, vůle učitel u dítěte podporuje:

- *rozvoj schopnosti sebeovládání*
- *rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, cítění a prožívání*
- *získání schopnosti záměrně řídit svoje chování a ovlivňovat vlastní situaci*

Dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže:

- *rozhodovat o svých činnostech*
- *ve známých a opakujících se situacích a v situacích, kterým rozumí, ovládat svoje city a přizpůsobovat jim své chování*
- *vyjadřovat souhlas i nesouhlas, říci „ne“ v situacích, které to vyžadují (v ohrožujících, nebezpečných či neznámých situacích), odmítnout se podílet na nedovolených či zakázaných činnostech apod.*
- *respektovat předem vyjasněná a pochopená pravidla, přijímat vyjasněné a zdůvodněné povinnosti*

V oblasti Dítě a ten druhý učitel u dítěte podporuje:

- *seznamování s pravidly chování ve vztahu k druhému*
- *posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem*
- *vytváření prosociálních postojů*
- *rozvoj kooperativních dovedností*
- *ochrana osobního soukromí a bezpečí ve vztazích s druhými dětmi i dospělými*

Dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže:

- *uvědomovat si svá práva ve vztahu k druhému, přiznávat stejná práva druhým a respektovat je*
- *chápat, že všichni lidé (děti) mají stejnou hodnotu, přestože je každý jiný, že osobní, resp. osobnostní odlišnosti jsou přirozené*
- *uplatňovat své individuální potřeby, přání a práva s ohledem na druhého, přijímat a uzavírat kompromisy, řešit konflikt dohodou*
- *dodržovat dohodnutá a pochopená pravidla vzájemného soužití a chování doma, v mateřské škole, na veřejnosti, dodržovat herní pravidla*
- *respektovat potřeby jiného dítěte*
- *vnímat, co si druhý přeje či potřebuje, vycházet mu vstříc*

- *bránit se projevům násilí jiného dítěte, ubližování, ponižování apod.*

V oblasti Dítě a společnost učitel u dítěte podporuje:

- *poznávání pravidel společenského soužití a jejich spoluvytváření v rámci přirozeného sociokulturního prostředí*
- *rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí, přináležet k tomuto společenství a vnímat a přijímat základní hodnoty v tomto společenství uznávané*
- *vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách*

Dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže:

- *uplatňovat návyky v základních formách společenského chování ve styku s dospělými i s dětmi*
- *pochopit, že každý má ve společenství svou roli, podle které je třeba se chovat*
- *chovat se a jednat na základě vlastních pohnutek a zároveň s ohledem na druhé*
- *začlenit se do třídy a zařadit se mezi své vrstevníky, respektovat jejich rozdílné vlastnosti, schopnosti a dovednosti*
- *adaptovat se na život ve škole, aktivně zvládat požadavky plynoucí z prostředí školy i jeho běžných proměn (vnímat základní pravidla jednání ve skupině, podílet se na nich a řídit se jimi, podřídit se rozhodnutí skupiny, přizpůsobit se společnému programu, spolupracovat, přijímat autoritu) a spoluvytvářet v tomto společenství prostředí pohody*
- *utvořit si základní dětskou představu o pravidlech chování a společenských normách, co je v souladu s nimi a co proti nim a ve vývojově odpovídajících situacích se podle této představy chovat*
- *chovat se zdvořile, přistupovat k druhým lidem, k dospělým i k dětem, bez předsudků, s úctou k jejich osobě, vážit si jejich práce a úsilí*
- *dodržovat pravidla her a jiných činností, jednat spravedlivě, hrát férově*
- *uvědomovat si, že ne všichni lidé respektují pravidla chování, že se mohou chovat neočekávaně, proti pravidlům, a tím ohrožovat pohodu i bezpečí druhých; odmítat společensky nežádoucí chování, chránit se před ním a v rámci svých možností se bránit jeho důsledkům.*

Příloha č. 2 - Vzorový dotazník

Dobrý den,

jsem studentkou 3. ročníku oboru Učitelství pro mateřské školy PF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Budu moc ráda, když mi věnujete 10 minut svého času k vyplnění následujícího dotazníku k mé bakalářské práci na téma „Pravidla v mateřské škole“.

Velice Vám děkuji za Váš čas a ochotu.

Šárka Motyčáková

1) Počet dětí ve třídě?

- Do 10 dětí
- 11 – 15 dětí
- 16 – 20 dětí
- 21 – 24 dětí
- 25 a více dětí

2) Věk dětí?

3) Počet let praxe učitelky/učitele?

- Do 5 let
- 6 - 10 let
- 11 - 20 let
- Více než 20 let

4) Věk učitelky/učitele

- 20 - 30 let
- 31 - 40 let
- 41 - 50 let
- 51 a více let

- 5) O jaký typ mateřské školy se jedná?
- Běžná městská
  - Běžná venkovská
  - Lesní
  - Waldorfského typu
  - Typu Montessori
  - Jiná, specifikujte .....
- 6) Máte stanovená pravidla ve třídě?
- Ano, máme je vyvěšena na viditelném místě
  - Ano, ale nemáme je vyvěšena
  - Ne, pravidla si nestanovujeme (proč?) .....
- 7) Jak se stanovují u vás pravidla?
- Pravidla jsem stanovila já a přednesl/a dětem
  - Vzájemná spolupráce dětí a učitele/učitelky
  - Děti navrhnou pravidla samy
  - Jinak, popište .....
- 8) Kdy a jak jsou děti seznamovány s pravidly?
- 9) Jak máte pravidla zpracovaná?
- Piktogramy na jednom místě
  - Piktogramy podle místa využívání pravidla
  - Vše na jednom papíru
  - Jinak, popište .....
- 10) Musí stanovená pravidla dodržovat i pedagogové a ostatní pracovníci?
- Ano, pravidla jsou pro všechny
  - Ne, pravidla jsou jen pro děti
  - Částečně – specifikujte .....

11) Jaká pravidla máte ve třídě dohodnuta? (Uveďte seznam Vašich pravidel a jejich znění)

12) Jaká 3 pravidla považujete za nejdůležitější?

13) Jakými způsoby se dbá ve třídě dodržování pravidel? – více možností

- Opakování
- Kontroluje učitel/ka
- Děti sami upozorňují navzájem
- Správce každého pravidla
- Jinak, popište .....

14) Jsou dětem pravidla připomínána?

- Ano, pravidelně
- Jen v případě jejich porušení
- Ne

15) Jaké je nejčastější porušované pravidlo? Které pravidlo dělá dětem největší problém?

16) V čem vidíte nejčastější příčinu porušování pravidel (opakované nekázně)?

17) Probíráte nekázeň s rodiči?

- Ano, rodiče spolupracují
- Ano, rodiče nechtějí spolupracovat
- Ne, nekázeň řešíme pouze v MŠ

18) Odměny v MŠ – které považujete za nejúčinnější? – nejvýše 3 odpovědi

- Pochvala
- Ocenění

- Výhoda
- Úsměv – empatická reakce
- Obrázek
- Sladkost
- Dárek
- Jiné, napište .....

19) Tresty v MŠ – které považujete za nejúčinnější? – nejvýše 3 odpovědi

- Předem stanovená dohoda – jaká? .....
- Zvýšený hlas (okřiknutí)
- Odepření oblíbené činnosti, hračky
- Sezení bez činnosti u stolečku
- Práce navíc za trest
- Slovní pokárání
- Domluva
- Tělesný trest
- Vysvětlení, co porušil a přirozený důsledek
- Jiné, popište .....

20) Jaký je Váš postoj k pravidlům?

- Jsou nezbytná
- Jsou prospěšná, ale jde to i bez nich
- Jsou zbytečná
- Jiný, popište .....

21) Jak byste dokončila větu: „Pohodě a bezpečnosti naše třídní pravidla

- Opravdu pomáhají.“
- Pomáhají někdy.“
- Příliš nepomáhají.“
- Vůbec nepomáhají.“

Příloha č. 3 – Ukázka vyplněného dotazníku

1) Počet dětí ve třídě?

- Do 10 dětí
- 11 – 15 dětí
- 16 – 20 dětí
- 21 – 24 dětí
- **25 a více dětí**

2) Věk dětí?

2 – 7 let

3) Počet let praxe učitelky/učitele?

- Do 5 let
- **6 - 10 let**
- 11 - 20 let
- Více než 20 let

4) Věk učitelky/učitele

- **20 - 30 let**
- 31 - 40 let
- 41 - 50 let
- 51 a více let

5) O jaký typ mateřské školy se jedná?

- Běžná městská
- **Běžná venkovská**
- Lesní
- Waldorfského typu
- Typu Montessori
- Jiná, specifikujte .....

6) Máte stanovená pravidla ve třídě?

- **Ano, máme je vyvěšena na viditelném místě**
- Ano, ale nemáme je vyvěšena
- Ne, pravidla si nestanovujeme (proč?) .....

7) Jak se stanovují u vás pravidla?

- Pravidla jsem stanovila já a přednesl/a dětem
- **Vzájemná spolupráce dětí a učitele/lky**
- Děti navrhnou pravidla samy
- Jinak, popište .....

8) Kdy a jak jsou děti seznamovány s pravidly?

V průběhu měsíce září jsou děti podrobně seznámeny formou hry – jedeme na výlet po třídě – seznámení s pravidly, poznávání pravidel dle obrázku, situační učení, kdy si děti zkoušejí hrát dle pravidel a potom opačně bez pravidel.

9) Jak máte pravidla zpracovaná?

- Piktogramy na jednom místě
- **Piktogramy podle místa využívání pravidla**
- Vše na jednom papíru
- Jinak, popište .....

10) Musí stanovená pravidla dodržovat i pedagogové a ostatní pracovníci?

- **Ano, pravidla jsou pro všechny**
- Ne, pravidla jsou jen pro děti
- Částečně – specifikujte .....

11) Jaká pravidla máte ve třídě dohodnuta? (Uveďte seznam Vašich pravidel a jejich znění)

Želvičkové pravidlo, Pusinkové pravidlo, Srdíčkové pravidlo, Hračkové pravidlo, Měsíčkové pravidlo, Ouškové pravidlo, Hrbíkové pravidlo, Kytíčkové pravidlo, Vodičkové pravidlo

12) Jaká 3 pravidla považujete za nejdůležitější?

Pusinkové, Srdíčkové, Ouškové

13) Jakými způsoby se dbá ve třídě dodržování pravidel? – více možností

- Opakování**
- Kontroluje učitel/ka**
- Děti sami upozorňují navzájem**
- Správce každého pravidla
- Jinak, popište .....

14) Jsou dětem pravidla připomínána?

- **Ano, pravidelně**
- Jen v případě jejich porušení
- Ne

15) Jaké je nejčastější porušované pravidlo? Které pravidlo dělá dětem největší problém?

Želvičkové

16) V čem vidíte nejčastější příčinu porušování pravidel (opakované nekázně)?

Je potřeba dbát na pravidla jak ze strany pedagogů, tak ze strany rodičů, což v některých případech není.

17) Probíráte nekázeň s rodiči?

- **Ano, rodiče spolupracují**

- Ano, rodiče nechtějí spolupracovat
- Ne, nekázeň řešíme pouze v MŠ

18) Odměny v MŠ – které považujete za nejúčinnější? – nejvýše 3 odpovědi

- Pochvala**
- Ocenění
- Výhoda**
- Úsměv – empatická reakce
- Obrázek
- Sladkost**
- Dárek
- Jiné, napište .....

19) Tresty v MŠ – které považujete za nejúčinnější? – nejvýše 3 odpovědi

- Předem stanovená dohoda – jaká? .....
- Zvýšený hlas (okřiknutí)
- Odepření oblíbené činnosti, hračky
- Sezení bez činnosti u stolečku**
- Práce navíc za trest
- Slovní pokárání
- Domluva**
- Tělesný trest
- Vysvětlení, co porušil a přirozený důsledek**
- Jiné, popište .....

20) Jaký je Váš postoj k pravidlům?

- **Jsou nezbytná**
- Jsou prospěšná, ale jde to i bez nich
- Jsou zbytečná
- Jiný, popište .....

21) Jak byste dokončila větu: „Pohodě a bezpečnosti naše třídní pravidla

- **Opravdu pomáhají.**
- Pomáhají někdy.“
- Příliš nepomáhají.“
- Vůbec nepomáhají.“

Příloha č. 4 – Otázky rozhovoru, navržené otázky

Dobrý den,

jmenuji se Šárka Motyčáková a jsem studentkou 3. ročníku oboru Učitelství pro mateřské školy PF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Budu moc ráda, když mi věnujete svůj čas k ujasnění si několika otázek k mé bakalářské práci na téma „Pravidla v mateřské škole“. Pokud budete souhlasit, budu si celý rozhovor nahrávat. Bude pouze pro mé účely, nikde ho nebudu přehrávat a ani zveřejňovat Vaši identifikaci.

1. Jaký je počet dětí ve Vaší třídě? (možnosti: do 10 dětí; 11 – 15 dětí; 16 – 20 dětí; 21 – 24 dětí; 25 a více dětí)
2. Jak staré děti máte ve Vaší třídě?
3. Kolik let pracujete s dětmi, počet let Vaší praxe? (možnosti: do 5 let; 6 - 10 let; 11 - 20 let; více než 20 let)
4. Jaký je Váš věk? (možnosti: 20 – 30 let; 31 - 40 let; 41 - 50 let; 51 a více let)
5. Máte v mateřské škole stanovena pravidla ve třídě?
6. Proč u Vás vznikla pravidla, jaký byl důvod iniciace vzniku?
7. Jak se stanovují u vás pravidla? Vy sama, nebo samy děti, nebo jde o vzájemnou spolupráci?
8. Jaká máte dohodnutá pravidla?
9. Kdy zavádíte pravidla do praxe?
10. Jak pravidla dětem prezentujete?

11. Máte je nějakým způsobem zveřejněna? A v jaké formě?
12. Musí stanovená pravidla dodržovat i pedagogové a ostatní pracovníci?
13. Jsou dětem pravidla připomínána nebo jakými způsoby se dbá ve třídě dodržování pravidel?
14. Jaká 3 pravidla považujete za nejdůležitější?
15. Jaká je znalost pravidel u dětí?
16. Jaké je nejčastější porušované pravidlo? Které pravidlo dělá dětem největší problém?
17. V čem vidíte nejčastější příčinu porušování pravidel (opakované nekázně)?
18. Probíráte nekázeň s rodiči?
19. Které odměny považujete v MŠ za nejúčinnější?
20. Které tresty považujete v MŠ za nejúčinnější?
21. Jaký je Váš postoj k pravidlům?

Příloha č. 5 – Ukázka vlastního rozhovoru

1. Jaký je počet dětí ve Vaší třídě?

Máme 26 dětí.

2. Jak staré děti máte ve Vaší třídě?

Mám třídu namíchaných dětí 3 - 6 let, i odkladové.

3. Kolik let pracujete s dětmi, počet let Vaší praxe

Ve školce pracuju už přes 40 let a teď si všechno opatrně, vzhledem teda ke snaše, zkouším na vnučce a zatím v pohodě....

4. Jaký je Váš věk? (možnosti: 20 – 30 let; 31 - 40 let; 41 - 50 let; 51 a více let)

Je mi 58 let.

5. Máte v mateřské škole stanovena pravidla ve třídě?

Pravidla považuji za úplný základ všeho.

6. Proč u Vás vznikla pravidla, jaký byl důvod iniciace vzniku? Jestli vznikly na základě toho, že je to napsaný v RVP, nebo je to na základě vlastní potřeby, nebo pokračujete v pravidlech, které máte z minulých let, ...

Pravidla jsem si zavedli už z důvodu, já nevím, toho RVP, rámcově vzdělávacího programu, protože to je závazný dokument, který vlastně je jeden z prostředků u toho vzdělávání, když chceme dosáhnout teda nějakých cílů. A potom jsme si je teda dali, protože už je to tradice, je to zažitý a každoročně pravidla měníme dle potřeby. Anebo si vytváříme nový. Anebo se držíme těch stávajících, vždycky záleží na té skupině dětí, na tom složení a i na tom našem nějakým programu a třeba změnách v tom třídním vzdělávacím programu nebo i ve školním.

7. Jaká máte dohodnuta pravidla?

Ty hlavní jsou, co se týče společenských návyků, pozdravy, poděkování, pak jsou tam samozřejmě i vztahový pravidla, chování k ostatním, ohleduplnost, respekt, děti nesmí ničit hračky a musí si je uklízet, pravidlo péče o zdraví a dodržování čistoty. Pravidla, která se vyskytnou zrovna třeba u jídla, u toho, jestli mluvit nebo nemluvit, tak pokud je hlučná třída, tak třeba dáváme, že si můžou potichu něco říct, ale aby to nerušilo ostatní. Pokud vím, že je to klidná třída, tak si třeba si samy povídají, ale pravidlo například, že se nemluví, tak nemáme, protože ho nemůžeme dodržovat ani jako dospělí, protože tam je ta souběžnost s tím, aby ty pravidla dodržovaly i učitelky.

8. Kdy zavádíte pravidla do praxe?

Většinu z nich máme na začátku roku, v tom adaptačním období, ale můžeme si, jako vytváříme si i pravidla v průběhu, pokud se objeví nějaká situace a podle toho, kam my potřebujeme směřovat, takže ty pravidla jsou takový flexibilní. Většina na začátku, ale i v průběhu roku.

9. Jak pravidla dětem prezentujete?

Seznamování probíhá v kruhu, obrácený pravidla, piktogramy na zemi a postupně jsem obracela a povídali jsme si. Nechala jsem i děti vyjádřit se, některé si pamatovaly z loňska a fakt jsme si je připomínali často v komunitním kruhu. No a dneska jedno třeba schovám a ony přemýšlí, který. A povídáme si o něm, nechala jsem mluvit děti, už jsou zvyklý, že mluví jen jeden ostatní naslouchají, to od nás chtějí učitelky ze základní školy, že to dnešní děti neumí. Když jsme nacvičovali, kdo mluví, mluvil jen ten, kdo držel barevný kamínek a někdy jen našeho plyšáka.

10. Máte je nějakým způsobem zveřejněna? A v jaké formě?

Máme piktogramy, pravidla přidělaná na skřínce a děti i samy mají někdy nápad a my přidáme. A když někdo pravidlo poruší děti samy hlásí.

I si je děti vybarvují a jsou to jakoby formou omalovánek, to děláme v začátku, když je adaptace, co by jako měly, že to třeba i ukážou rodičům, tak třeba si to i vezmou domů. A pak jsou pravidla vyvěšená pro rodiče v šatně, ty jsou tam jakoby písemně.

A na začátku roku dáváme i obrázkový, aby věděli, ty rodiče, jak to těm dětem interpretujeme a o čem se tam vůbec jedná, protože pak to je i taková prevence různých problémů a řešení problémů nejen s dětma, ale i s rodičema. A to považuju jako význam.

11. Jsou dětem pravidla připomínána nebo jakými způsoby se dbá ve třídě dodržování pravidel?

Každý si hlídá sám, a když se stane něco s pláčem, když si ublíží, hru stopnu já a hledáme pravidlo, které se nám nelíbí a proč. Máme obrázky a potom i můžeme ukázat, když se něco stane u nás ve školce, protože jsou tam i problémový děti, který třeba opravdu ubližují ostatním, tak jim třeba dáme si najít samy, jestli je to ten obrázek, kterej, a jestli je to správně. A ty pravidla si jakoby s těma dětma analyzujeme, jestli je dokážou dodržet, anebo ne. Měla jsem i inspekci zrovna a ty to vychválily.

12. Jaká 3 pravidla považujete za nejdůležitější?

Jednoznačně to, že si neubližujeme, takže nějaká ohleduplnost ke kamarádům, vzájemně si i pomáhat. Pak rozhodně kouzelný slovíčka, no a taky udržování čistoty a pořádku.

13. Jaké je nejčastější porušované pravidlo? Které pravidlo dělá dětem největší problém?

Je to hlučnost. Tak s tím bojujeme hlavně v začátku, že děti se neumí nějak k sobě, jakoby, ..., nějak ta komunikace je taková hodně na hraně. Zase záleží na složení třídy, pokud jsou tam nějaký, takový hodně výrazný děti, tak ty narušují tou hlučností celý průběh toho dne. Nebo i to vzájemný chování mezi dětma, tam to spíš vyplývá z toho, jestli ty děti se umí podřídit, třeba těm pravidlům nebo jestli se umí respektovat, ale je to problém pro třeba i většinu dětí některý dodržovat, což to je jednoznačný. I když jim to řekneme, i když se to zopakuje, takže tam ten výstup třeba je až opravdu až u těch předškoláků, obzvlášť u těch menších dětí, tak tam je to, to je obtížný.

Dětem se teda snažíme pořád vysvětlovat, co udělaly špatně, nějakaj ten přirozenej důsledek, někdy si to ani to dítě neuvědomí, jo, že něco porušilo, prostě v rámci hry,

nebo ani neví, že něco porušilo. A taky děti samy umí potrestat, třeba takovým vyčleněním ze hry.

14. V čem vidíte nejčastější příčinu porušování pravidel (opakované nekázně)?

Děti nejsou vedené z domova, nejsou schopný se vůbec nějakým způsobem dělit, vůbec neumí pozdravit, což mi vždycky dojíká. No prostě důsledek volný výchovy, která je dneska moderní, akorát si prostě rodiče neuvědomují, že jim takhle jejich ratolest přeroste přes hlavu. Někteří rodiče občas jako spolupracují, ale když už je to na ně jakoby moc, tak řeknou, že tohle doma rozhodně nedělá a hotovo.

15. Jak děti odměňujete v mateřské škole?

U nás platí pochvala, nebo úsměv, nebo jen pohlazení. Děti nejsou od nás zvyklé na žádné mlisky.

16. Jaká je znalost pravidel u dětí v mateřské škole?

U těch malejch dětiček, tam je to všechno v takovej zjednodušeněj formě, a to co se nás týká nejvíc a potom u těch předškoláků, než odejdou do tý školy, tak tam už by opravdu i v těch výstupech měly ty děti se umět ovládat, měly by respektovat, zdvořilostní návyky, hygienický návyky. To zvnitřnění pravidel u těch menších dětí, to u nich trvá delší dobu, jo, to vyplývá z nějakých těch specifických zvláštností té věkové skupiny. A protože jsem dělala jak u mladších, tak u starších, nemůžu to říct plošně, ale u těch malých, protože když přijdou z rodiny, tak většinu těch návyků ani těch pravidel ani nemají, protože maj volnou výchovu a na základě toho třeba s těma pravidlami se setkaj teprve až ve školce. A to je pro ně to těžký, protože je to pro něco jinýho, i třeba nepříjemnýho pro ně dodržovat a tam jsou častější třeba konflikty a i třeba ze strany rodičů. Předškolák, pokud má pravidelnou docházku, takže za ty 3 až 4 roky, než vyjdou z tý školky, pokud má třeba odklad, tak tam už je vidět posun, že ty děti mají ten návyk nebo že už i rozumově jsou vyspělejší, nebo mají sociální návyky, a tím už se jako vidí posun u těch dětí. Takže tam opravdu už nemusíme se zabývat u těch předškoláků, jestli umí pozdravit, poděkovat nebo si jde umýt ruce, to třeba se musí častěj ty pravidla opakovat u těch mladších dětí

a u těchletěch starších už je to tak zautomatizovaný, ale je to zase podle podmínek té věkové skupiny, že ty děti už to samy umí bez nějakýho připomínání. I vztahový pravidla, úklidový, hygienický, společenský, to si myslím, že už je u nich dost jakoby vypilovaný. Ale je to individuální, dítě od dítěte. Ale z té praxe vím, že u těch malinkých je to hodně náročný a u těch větších už je to jednodušší, protože už to mají hodně zvnitřněný.

Děkuji za rozhovor.

Příloha č. 6 – Ukázky piktoqramů používaných v mateřských školách

